

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у пятніцы

Тамара Віньнікава

выдала кнігу пра Фадзея
Булгарына.

старонка 6

Як зрабіць дзіця чалавекам

Менскія школы зь беларускай
мовай навучаньня.

старонка 5

Хрыстос уваскрос, дарагія таварышы!

Міні-эсэ
Сяргея Астраўца.

старонка 16

Парады МВФ.

старонка 3

Сэрцам у Эўропе

90,4% літоўцаў на рэфэрэндуме 10–11 траўня прагаласавалі за ўваходжаньне краіны ў Эўразьвяз. Справа вырашаная! Вільня з галавою акунулася ў сьвяточную эўфарыю. Старажытная сталіца Беларусі, сэрца нацыі, дзе Багушэвіч вярнуў ва ўжытак саму назву «Беларусь», — ужо ня толькі геаграфічна, але і палітычна ў Эўропе. Беларусь пакуль што рыфмуецца. Старонка 2.

НАС ВЬВУЧАЮЦЬ

Навука пра дачнікаў

Дачнікам, якія з шуфлікамі ў руках цікуюць за каровамі, збіраючы бясцэнныя для павышэньня ўраджайнасьці ляпехі, і не наўме, што яны могуць уяўляць сабой ня менш каштоўны аб'ект зацікаўленьня, толькі навуковага. Сустрэча з Рананам Эрвуэ, французскім сацыёлягам, які вывучае фэномэн савецкіх дачнікаў на беларускім матэрыяле, адбылася 13 сакавіка ў Беларускай ПЭН-цэнтры.

«Эканамічны фактар для дачнікаў не галоўны», — цвёрдзіць ён. Пасьля двух гадоў дасьледаваньняў французскі навуковец зрабіў выснову, што дачнікамі кіруе складаны суплёт матываў: прага пабыць на прыродзе, жаданьне знайсці сябе, самастойна размяркоўваць свой час і г.д. Р. Эрвуэ зазначае, што немалую ролю ў разьвіцьці дачаў адыграла і савецкая рэчаіснасьць: нястача жылплошчы ў маленькіх савецкіх квартэрах (ня кажучы пра слынныя камунальні) правакавала гараджаняў да ад'езду за горад, каб хоць улетку «пажыць па-людзку».

Навуковец лічыць, што ня толькі прастора, але й час на дачы ды ў горадзе мае розныя «вымеры». Гэта,

на лецішчы чалавек больш вольны ў плянаваньні свайго дня, што таксама спрыяе псыхалогічнай разгрузцы. Ён сам вырашае, што, як і калі яму рабіць, а не падпарадкоўваецца рытму гарадзкога жыцьця, зададзенаму ня ім. Францускі дасьледнік адзначае, што нашыя гарады, у прыватнасьці Менск, кепска арганізаваны: вялікія адлегласьці паміж крамамі, вобмалы маленькіх кавярняў, дзе людзі маглі б сустрэцца, адпачываць, камунікаваць.

Тым ня менш, суцяшае сп. Эрвуэ, «мы не адны ў Сусьвеце». У Францыі на 60 млн. насельніцтва прыпадае 15 млн. садочкаў. Прычым шматлікія французы, гэтаксама як і мы, высаджваюць на сваіх дзяляках бульбу (праўда, не ў такой колькасьці), гуркі, памідоры, перцы. «Я таксама маю гародчык, і мой сусед па дзяльцы якраз перад маім ад'ездам высаджваў цыбулю, часнык, памідоры... У нас, праўда, гуркі растуць толькі вялікія, а не такія маленькія, як ёсьць у вас. І яшчэ

ў нас шмат розных салатаў, шпінату і батуну сеюць», — падзяліўся сваімі назіраньнямі дасьледнік. Дарэчы, французы выбіраюцца на свае гароды таксама не дзеля эканамічнае выгады: як і мы, яны шукаюць адпачынку, аднасьці з прыродай і г.д.

Копіі сваёй дысэртацыі пра беларускіх дачнікаў пасьля абароны ў Бардо дасьледнік дашле ў Беларусь.

Аркадзь Шанскі

Падарожжа з «Нашай Нівай»

У сярэдзіне мінулага лета ў кватэры менскае сям'і Точкаў пачуўся тэлефонны званок: «Гэта з «Нашай Нівы» непакоюць... Віншваем, Вы выйгралі прыз ад рэдакцыі — паездку ў Палангу!» Пераможца, Алена Точка, беручы ўдзел у конкурсе «НН», нават не спадзявалася нешта выйграць. Ёю кіравала хутчэй сама жаданьне ўдзелу. Алена ўжо прыкідвала, якую вопратку возьме з сабою ў Літву, але — адно маленькае «але». Алене на той момант было 16 гадоў, яна яшчэ не атрымала пашпарта і таму не магла паехаць за мяжу. На сямейнай радзе было вырашана, што замест пераможцы паедзе яе старэйшая сястра Люба. Алена не крыўдала: «У нашай сям'і вельмі добрыя адносіны. Я радавалася самой магчымасьці падарожжа».

Любу Точку ў Паланзе ўразіла... цішыня. І: «У кожным горадзе — скульптуры Дзевы Марыі». Потым родны Менск падаўся Любе напружаным і нэрвовым, а людзі — заклапочанымі і злымі. Люба кажа, што хоча зарабіць грошай, каб паехаць у Палангу зноў, і абавязкова разам з сястрой.

Алена сёлета скончыць фізыка-

матэматычную клясу беларускай гімназіі, будзе паступаць у БДУІР. Яна два гады запар удзельнічала ў гарадзкіх навукова-практычных канфэрэнцыях: вывучала мову летапісаў XVI ст., творы Скарыны. У выніку — дыплёмы.

Алена прыныпова заўсёды размаўляе па-беларуску. «У «НН» мне

найбольш падабаюцца артыкулы, прысьвечаныя мастацтву (бо палітыкай я ня вельмі цікаўлюся), гісторыі Шніпа, Глёбуса, таксама вершы». Алена сьцьвярджае, што, калі конкурс для падпісчыкаў будзе ладзіцца й сёлета, яна, безумоўна, возьме ўдзел.

Юлія Інышава

Ранан Эрвуэ — сацыёлаг, што вывучае беларускіх дачнікаў.

Люба Точка (на здымку) паездку ў Палангу згадвае з прыемнасьцю. Скарытайце і вы свой шанец у сёлетнім розыгрышы!

Рэдакцыя «Нашай Нівы» праводзіць розыгрыш каштоўных прызоў для тых, хто падпішацца на нашу газету на 2-е паўгодзьдзе. Галоўны прыз — падарожжа на Балтыйскае мора. Дасылайце на адрас Рэдакцыі копіі сваіх падпісных абанэмэнтаў (на цэлае паўгодзьдзе!). Наш адрас: а/с 537, 220050, Менск.

Апошні дзень падпісі — 20 чэрвеня. Розыгрыш прызоў — 1 ліпеня.

ЛЕВЫМ ВОКАМ

Ня быць Казэтай

На фоне ажыятажу вакол эўрапейскага «дранг нах остэн» цікава чытаць, што думаюць самі эўрапейцы пра сваіх новых суседзяў па ЭЗ.

Францускі сатырычны тыднёвік «Charle-Hebdo» прывітаў рашэнне аб уваходзе новых сяброў вялікім загаловам «Пашырэнне Эўропы. Мадам Тэнард'е вяртаецца». Тэнард'е — пэрсанаж «Адрынутых» Гюго, якая эксплуатавала даверлівую малую Казэту.

Рэсурсы дзесяці новых сяброў ЭЗ складаюць 4,6% багацця адзінаццаці «старых». Брусэль не пагадзіўся рэфармаваць на карысць новых сяброў праграму РАС (Супольная аграрная палітыка), на якую прыпадае 40% бюджэту ЭЗ. Міністар сельскай гаспадаркі Францыі сказаў: калі французскі фэрмэр не атрымае 9,4 млрд. эўра, «сялянскай цывілізацыі французай» — канец. У выніку вырашана, што будучы субсыдаваць ня больш за 25% выдаткаў аграрнага сэктару новых сяброў ЭЗ. Згодна з рашэннем Эўракамісіі, толькі праз дзесяць гадоў дзесяць новых сяброў ЭЗ могуць разлічваць на дапамогу, эквівалентную той, якую атрымліваюць сёння старыя краіны З'вязу.

З 2000 г. агульная сума дапамогі новым сябрам складала тры мільярды эўра штогод. Яна была падзелена між усімі кандыдатамі. Тры мільярды — гэта палова таго, што атрымала Гішпанія напярэдадні ўваходу ў ЭЗ на рэструктурызаваную сваёй гаспадаркі. Дасюль няма і пляну кампенсацыі эканамічных стратаў ад уваходу ў ЭЗ.

Гэта значыць, што краіны «Новай Эўропы», каб выжыць, павінны ствараць для інвэстараў прываблівыя эканамічныя практыкі. Сацыяльны дэмпінг і скасаванне падаткаў (зь якіх, дарэчы, фінансуецца культура) — не апошнія фактары ў заахвочванні замежных інвэстыцыяў. Як іранізуе «Charle-Hebdo», пашырэнне ЭЗ — свята для французскага прадпрыемальніцкага саюзу MEDEF. Дзякуючы пашырэнню бізнэсмэны на дурня атрымалі 75 млн. «казэтаў».

Ці значыць, што левыя супраць Эўропы? Інтэграцыя — гэта не «рэстаўрацыя гістарычнага адзінства эўрапейскіх народаў» (Рамана Продзі), а больш складаная афера з дзвюма супрацьлеглымі тэндэнцыямі. Умовы, якія ставіць Брусэль новым сябрам, адпавядаюць дагматам нэалібэралізму: дэмантаж сацыяльнага сэктару, нівэляванне культуры, здача сувэрэнітэту на карысць новых элітаў і г.д. З іншага боку, эўраінтэграцыя — вялікі праект саміх грамадзянаў, які можа стварыць культурную і сацыяльную прастору з творчымі патэнцыяламі для кожнага індывіда. Левыя за тое, каб ня быць Казэтай: меней ілюзіяў наконт ЭЗ і больш руху, каб змяніць правілы гульні ў эўрапейскай інтэграцыі на сваю карысць. Прабачце за патас.

Лёлік Ушкін

ПРАВЫМ ВОКАМ

Беларусь — Эўропа: выгляд збоку

Травень 2003-га. Літва ўжо ў Эўропе, а мы ўсё яшчэ рыфмуемся.

Давялося быць у Вільні якраз на гэтых выходных — падчас іхнага рэфэрэндуму. Старажытная беларуская сталіца, аддадзеная на захаванне суседу, з галавой акунула ў эўфарыю. Уражвае. Вечаровая Катэдральная плошча, 50 тысячаў моладзі, эўрапейскія колеры й падсвечанае віленскае барока. Амаль няма п'яных. На сцэне пасля рок-гуртоў выступаюць чатыры прэзідэнты: Ландсбэргіс, Бразаўскас, Адамкус, Паксас. Віленчукі робяць авіяцыю Адамкусу. Што б ні казалі эўраскептыкі — прыгожа. Але на беларускіх акцыях лезунг «Жыве Беларусь!» усё роўна гучыць мацней, ды і бел-чырвона-белыя сцягі куды больш пасуюць да віленскіх вуліцаў і эўрапейскіх колераў.

Пакуль дзевяць з дзесяці літоўцаў на выбарчых участках аддаюць свой голас за Эўропу, мы гутарым у віленскай Рэдакцыі «НН» пра шанцы Беларусі. Пра абарону Курапатаў, якая адсюль, з-за мяжы, выглядала адзінай перамогай за апошнія гады, і якую, магчыма, давядзецца аднаўляць; пра новы рух «За достойную жизнь» — ці стане ён

маскоўскім праектам, ці напоўніцца беларускім зместам; пра тое, што нацыянальныя сілы дарэшту стаміліся...

Але дзіўна — менавіта тут, у Вільні, геаграфічна бліжэйшай да Менску за любы абласны цэнтар, ужо за эўрапейскай мяжой, верыцца ў непазбежнасць Эўропы для Беларусі. І бачыцца плошча Незалежнасці, поўная моладзі з бел-чырвона-белымі сцяжкамі й сіня-зорнымі балёнікамі; пасля «NRM» — чатыры кіраўнікі дзяржавы на канцэртнай сцэне пад вялікім лезунгам «Будзьма эўрапейцамі!». Выступае Станіслаў Шушкевіч, за ім — Мечыслаў Грыб... Хто гэта наступны — няжю Лукашэнка?! У-у-у... І, нарэшце, той, хто прывядзе Беларусь у Эўразьвяз.

Шкада, мы далекавата ад сцэны — хто гэта такі, цяпер разгледзець амаль немагчыма.

Павал Севярынец

Дэмакратыя ад Караганава

Ільвіная доля энэргіі палітыкаў-дэмакратаў скіраваная на змаганьне з даўно ўжо бяскрыўдным злом — савецкай настальгіяй, камуністычнай меншасцю. А рэальная небяспека зыходзіць зусім ад іншых колаў. Цяпер ідэю аб'яднання Беларусі ў Расеі прасоўваюць не пад скіслым соўсам аднаўленьня Савецкага Саюзу, а дзеля «дэмакратызацыі, лібэралізацыі, дапамогі вашай краіне стаць дэзэзольным грамадствам і дзяржавай» (Сяргей Караганай, старшыня Рады па замежнай і абароннай палітыцы Расеі). Усё гэта ўпісана ў шырэйшую тэорыю «новага погляду на сувэрэнітэт». Вось каротка яе сутнасць (паводле артыкулу С. Караганава ў «Известиях»). «Большасць дзяржаваў, што ўтварыліся ў выніку нацыянальна-вызвольнай барацьбы ў 40—90-я гады, аказаліся няздольныя наладжваць нармальнае жыццё на займаных тэрыторыях. Вельмі шмат з гэтых дзяржаваў і рэжымаў недэзэзольныя і будучы разваліцца, мяняцца ўжо ў агляднай перспэктыве». Аўтар адносіць да такіх краінаў і значную частку былога СССР. «Безнадзейна крызвысны стан вялікае колькасці дзяржаваў ставіць пад пытаньне традыцыйнае стаўленьне да сувэрэнітэту. Як быць з рэжымамі, што масава парушаюць элемэтарныя правы чалавека, ствараюць пагрозу для ўсяго сьвету? Лезунг аб праве нацыі на самавызначэньне адкідаецца аўтарам, бо выдэ ў большасці выпадкаў да стварэньня тых-такі «недэзэзольных рэжымаў». Аўтар выводзіць гэтую нэаімперыялістычную тэорыю з уласнага аналізу дзеяньняў ЗША і робіць выснову, што расейская палітыка супрацьстаяння дзеяньням ЗША ў Іраку была памылковай. Трэ было падтрымаць, а ўзамен за гэта выгандляваць сабе саступкі ў дачыненні да зоны расейскага ўплыву: «Калі расейская кіруючая кляса ня хоча штурхаць краіну ў бок афрыканізацыі, г.зн. па сутнасці да нацыянальнага самазьнішчэньня, — выбар адназначны. Неабходна ўвесь час пацвярджаць самім сабе, з кім мы хочам быць — з дужымі й паспяховымі або з кульгавымі і адсталымі». Дарэчы, той самы выбар стаіць перад Беларусіяй. А хто зь беларускай перспэктывы кульгавы і адсталы, добра напісаў Андрэй Ляховіч на старонцы 4.

У адрозьненне ад Зюганова, Караганай гаворыць мовай, добра зразумелай на Захадзе. Спэцыялісты МВФ (старонка 3) настроены на адну танальнасць зь ім, а не зь беларускімі рэтраінтэгратарамі.

Што можа проціставіць тэорыі Караганава беларуская палітычная і культурная эліта, для якой, як для недэзэзольнай, у раскладках Караганава месца няма? Толькі настойлівае і цярплівае растлумачэньне, што Расея заікаўленая не ў правядзеньні дэмакратычных выбараў і падзеле ўладаў у Беларусі (калі б хацелі, даўно б на іх настаялі) і не ў замене Лукашэнка на дэмакрата і лібэрала (якія, вядома, «ёсьць», але якіх чамусьці «нельга назваць»), а на экспансіі капіталу і заканадаўства бязь зьмены палітычнага клімату ў Беларусі. Што дарога да дэмакратыі нідзе не бывала кароткай і што ня будзе ўстойлівай дэмакратыяй, пакуль канчаткова не сфармуецца нацыя. Што каротка дарога Беларусі да «дэмакратыі» ўрэшце скончылася б трагедыяй для цэлага рэгіёну.

Барыс Тумар

ШОЎ-БІЗНЭС

Хто прывёз «ГрОб»?

На пачатку траўня ў Беларусь прыехаў скандальна вядомы расейскі панк-гурт «Гражданская оборона», лідэр якога Ягор Летаў вядомы сваімі нацысцкімі й антысэміцкімі заклікамі. Гурт мусіў даць канцэрты ў Віцебску, Горадні і Менску. За некалькі дзён да пачатку «ўсебеларускага турнэ» «Малады фронт» распачаў акцыю за адмену канцэртаў. Выступ «ГрОб» у Горадні быў скасаваны — арганізатары спасаліся на тое, што не была прададзена належная колькасць квіткаў. Затое ў канцэртных залах

Віцебску і Менску імпрэзы адбыліся. Сяргей Шчыраў, арганізатар менскага канцэрту, упэўнены, што гэты гурт везьці ў Беларусь камэрцыйна выгадна. «Нас цікавіць толькі камэрцыйна, мы па-за палітыкай», — кажа ён. Арганізацыя ўсяго турнэ займалася Віцебская аб'яднаная дырэкцыя ўпраўленьня паркаў і вольнага часу. Яна ж ладзіла канцэрты беларускіх гуртоў, у тым ліку і «NRM». На рэпутацыю расейскіх панк-зорак яны папросту заплішчылі вочы.

«За арганізацыю канцэрту «Гражданской обороны» я б ня ўзяўся, гэта

звязана ня толькі з іхняй ідэалёгіяй, але і з маёй маральнай пазыцыяй. Я магу выбіраць, які гурт прывозіць у Беларусь, і пад гэты выбар трапляюць каманды, што граюць больш пазытыўную музыку», — гаворыць Уладзімер Шаблінскі — кіраўнік агенцтва «Лінія гуку» і адначасова дырэктар «NRM». Ён таксама адначуць, што «NRM» больш ніколі ня будзе супрацоўнічаць з арганізатарамі канцэртаў такіх гуртоў: «Калі з такой прапановай зьвернецца тая кантора, адразу — ад варот паварот».

Сяргей Будкін

Музычны прарыў

12 траўня ўвойдзе ў гісторыю беларускага шоў-бізнэсу. У гэты дзень у КЗ «Менск» адбылася прэзэнтацыя музычнага мэдыяпраекту, якая ўпершыню ў гісторыі беларускай музыкі транслявалася праз Інтэрнэт.

Два месяцы прайшло з таго часу, як стартваў праект «Наша музыка». Цягам гэтага часу слухачы «Альфарадые», наведнікі парталу TUT.BY і чытачы газэты «Ва-банк» галасавалі за песні беларускіх выканаўцаў. У гіт-парад трапілі як сталыя і вядомыя гурты («NRM», «Крама», «Палац», «The Stokes», «WZ-Orkiestra»),

так і маладыя-амбітныя («Харлі», «Навігатар», «Тяні-Толкай» і інш.). Ініцыятар праекту Раман Арлоў кажа, што «Наша музыка» ставіць за мэту ня толькі выклікаць цікавасць да аичынных выканаўцаў, але і стварыць паміж імі здаровую канкурэнцыю, якая можа паспрыяць падвышэньню якасці музычнай прадукцыі.

Першыя вынікі гэтага эксперымэнту падводзілі ў гэты аўторак у «Казе». Арганізатарай не засмуціла невялікая колькасць гледачоў: «Мы толькі пачынаем, васьм убачыце, што будзе далей», — кажа Арлоў. У гэты

дзень выступалі маладыя каманды, асабліва спадабаліся вясёлыя хлопцы з «IQ-48» зь беларускімі рэпавымі чытанкамі ды гурт «Харлі». Апошніх публіка вітала як сапраўдных зорак: скрыпка Карэна Карапеццяна і вакал Яўгена Чалышава кожнаму прыйшліся даспадобы. Абодва гурты — у лідэрах гіт-параду. «IQ-48» зь песняй «Таполі» — на трэцяй прыступцы, «Харлі» («Танцы на плянцы») — на чацьвертай. Акрамя іх, у дзясятцы яшчэ чатыры беларускія каманды ад «Палацу», «NRM», «Крамы» і «J_morg». Музыкі гурту «Сініца» вызначыліся тым, што выехалі на сцэну на двух матацыклах.

Увесь канцэрт можна было глядзець ужывую ў любым пункце Зямлі — ён трансляваўся праз Інтэрнэт (сайт bymp3.com). Маладыя каманды атрымалі магчымасць выступіць на нармальнай канцэртнай пляцоўцы зь якасным гукам.

У плянах арганізатараў — прыядучна ладзіць такія канцэрты паводле вынікаў галасавання, а ўвосень выдаць зборную кампіляцыю з галоўнымі гітамі нашай музыкі.

АШ

СБ

ХРОНІКА

9 красавіка зуброўцу Яўгену Афінагелю, які адбываў 15 сутак арышту за ўдзел у Дні Волі, накінулі яшчэ 7 сутак пакараньня — за акцыю ў абарону незалежнасці Беларусі ў жніўні 2002 г. У той самы дзень зубровец Раман Казакевіч быў выключаны зь Беларускага дзяржаўнага пэдагагічнага ўнівэрсытэту. Афіцыйная версія — «акадэмічная непаспяховаасць», сам хлопец сьцьвярджае, што яго выгналі за ўдзел у маршы «За лепшае жыццё!» За ўдзел у святкаваньні Дня Волі сяброўка віцебскай філіі АГП Вольга Саўчанка 23 красавіка атрымала судовае папярэджаньне. 24 красавіка такія ж папярэджанні атрымалі іншыя ўдзельнікі святкаваньня ў Віцебску — Іна Сяткоўская і Сяргей Фахрудзінаў. Адзін з удзельнікаў віцебскага пікету Аляксей Ніканораў быў пакараны грашовым штрафам у 20 базавых адзінак (266 тыс.руб.): ён даказаў

судзьдзі Святлане Туфан, што бел-чырвона-белы сцяг — нацыянальная сімболіка, а не «бээнэфаўскі аtryбут», як было запісана ў пратаколе. 25 красавіка, пасля паўторнага разгляду адміністрацыйнай справы, удзельнікі святкаваньня Дня Волі ў Менску Валіянці Баранаў быў пакараны арыштам на 14 сутак. 26 красавіка да пачатку «Чарнобыльскага шляху» ў Менску былі затрыманыя актывісты АГП Коўзель і Вясёлюскі — за тое, што неслі з сабой сцягі. У той самы дзень у Магілёве быў затрыманы Сяргук Гіркін: ён трымаў бел-чырвона-белы сцяг з жалобнай стужкай, які хацелі адабраць міліцыянты. 26 красавіка ў Віцебску за ўдзел у пікеце памяці Г. Карпенкі (адбыўся 6 красавіка) атрымаў судовае папярэджаньне Яўген Кольчыў, штрафам на 266 тыс. руб. былі пакараны Алякс Гаголка, Іван Цераш, Генадзь Любаўскі. 1 траўня ў Горадні падчас святка-

ваньня Дня працы былі затрыманыя сябры незарэгістраванай левай Канфэдэрацыі дзеючых суполак «Разам» Зьміцер Дзько, Руслан Парамонаў і Аляксандар Васілевіч, якія выйшлі на сьвята з чорна-чырвонымі анархісцкімі сьцягамі. Р.Парамонаў 3 траўня быў пакараны штрафам у 140 тыс. рублёў. 8 траўня віцебскі апазыцыянэр Барыс Хамайда атрымаў судовае папярэджаньне за ўдзел у несанкцыяваным пікеце на Дзень Волі. 14 траўня, падчас маладафронтаўскага пікету ў Менску, прысьвечанага васьмай гадавіне рэфэрэндуму па зьмене дзяржаўнай сімболікі, затрыманыя Зьміцер Дашкевіч і Алякс Тарасевіч. Уначы напярэдадні ў горадзе зьявіліся бел-чырвона-белыя сцягі. Яны луналі над пляцам Перамогі і мікрараёнам «Уручка».

Парады па рамонце павеатраных замкаў

Маладая беларуская дэмакратыя пераносіць свой юнацкі ідэалізм на сферу міжнародных адносін. Ад лідэраў апазыцыі і ўрадавых функцыянераў можна пачуць, што «Захад павінен» або «мае маральны абавязак» дапамагчы разбудоваць памежную інфраструктуру, ці карміць грантамі, ці абараняць беларускую незалежнасць. Гэты ідэалізм пасля абарачаецца горкім расчараваннем. «Міжнародная арганізацыя, заміж працаваць на карысць свайго сябра Беларусі, праце для Масквы», — так адрэагавала на адну з нядаўніх заяваў МВФ наша крыніца ў Радзе БНР — аўтарытэтным прадстаўніцтве беларускае дыяспары.

Што ж здарылася? Ці сапраўды ёсць падставы для такога неспакою? 7 траўня, у часе тэлемоту між Менскам і вашынгтонскай штаб-кватэрай МВФ, намеснік начальніка другога еўрапейскага дэпартаменту Міжнароднага валютнага фонду Томас Рычардсан і прадстаўніца МВФ у Беларусі і

Літве Зузана Брыксіева казалі прахібы беларуска-расейскай грашовае інтэграцыі. У прыватнасці, было падкрэслена, што жорсткая прывязка нашага рубля да расейскага можа мець «драматычныя вынікі» для міжнародных рэзерваў Беларусі, рынку працы, які не знае яшчэ структурных зьменаў і эканамічнае стабільнасці ў цэлым. Экспэрт МВФ даюць рэкамэндацыі, як тых вынікаў пазьбегнуць. Прычым беларуска-расейскі грашовы саюз разглядаецца як рэч непазьбежная і, больш за тое, уземавыгадная: «жорсткая фіксацыя і валютны саюз могуць станоўча адбіцца на разьвіцці гандлёвых адносін, у прыватнасці з Расейскай Фэдэрацыяй, якая зьяўляецца асноўным гандлёвым партнёрам Беларусі». А таксама: «У Беларусі няма рэальнай альтэрнатывы, акрамя як прывязка да расейскай валюты» (Рычардсан). Таму «беларускім уладам неабходна пераарыентаваць» настроі насельніцтва і макраэканамічныя разьлікі. Гэтыя

заклікі і выклікалі шок у беларускіх незалежнікаў, як і кожны выпадак, калі мы пераконваемся, што наша незалежнасць для чыноўнікаў якогась МВФ ці АБСЭ гэта зусім не «святое». Але іначай наўрад ці магло быць.

У Беларусі цудоўна ведаюць, што альтэрнатыва прывязцы да расейскай валюты ёсць. Ці большае небясьпека скасаваньня сувэрэннага тэраўнага ад таго, што Захад пачаў лічыцца з рэальнасцю расейска-беларускага саюзу? Ва ўмовах актывізацыі ціску Масквы з мэтай падпісаньня «канстытуцыйнага акту саюзнай дзяржавы» гэта недарэмнае пытаньне. Мы зьяўляемся на камэнтар да эканаміста Уладзімера Калупаева. Ён мяркуе, што пытаньне ня вартае абмеркаваньня, бо расейска-беларускі саюз ня мае будучыні ў эканамічным пляне дзеля рознасьці нацыянальных эканамічных інтарэсаў, а таму рэкамэндацыі МВФ па тым, як нам лепей «прывязацца да Расеі», ня могуць быць практычна выкарыстаныя.

Камэнтар да парадаў МВФ

У заяве прадстаўнікоў МВФ ёсць парады, зробленыя з улікам таго, што, нібыта, валютны саюз Беларусі і Расеі прадвызначаны. Аднак, паводле нашых прагнозаў, згода па ключавых інстытуцыйных пытаннях, пра неабходнасьць якой кажацца ў заяве, так і ня будзе знойдзена.

Прычына хаваецца ў асаблівай прыродзе саміх інтэграцыйных стасункаў паміж Беларусіяй і Расеяй, незразумелай аналітыкам МВФ. Гэты саюз ёсць ня чым іншым, як спробай рэанімацыі адносін, якія існавалі за савецкім часам, так званы «савецкі синдром». Пацверджаньнем гэтаму служыць тое, што беларуска-расейская інтэграцыя прасоўваецца ў тых сферах і з тымі рэгіёнамі, дзе праблемы, якія выстаўляе новы час, вырашаюцца па-даўнейшаму — сацыялістычнымі мэтамі.

Другая асаблівасьць, якімі вызначаюцца сёньняшнія інтэграцыйныя працэсы, — гэта наяўнасьць у дзяржаваў уземных эканамічных інтарэсаў. Саюз з Расеяй дазваляе кіраўніцтву Беларусі захоўваць кантроль над дзяржаўным сэктарам эканомікі, кансэрваваць яго структуру і адкладаць працэсы прыватызцыі, што падаўжае існаваньне неканкурэнтнасьці і стратных прадпрыемстваў. Вызначальным фактарам эканамічнага росту за апошнія 10 гадоў зьяўляецца эмсіійная грашовая палітыка і «мабілізацыйная» мадэль цэнтралізаванага кіраваньня, пакліканая прымусіць прадпрыемствы павялічваць аб'ёмы вытворчасці любой цаной («гонка валу» без уліку выдаткаў, як за савецкім часам).

Нявыгодна нават уладзе

Увядзеньне расейскага рубля і шырокі перападзел уласнасьці з удзелам расейскага капіталу выбіў бы з-пад «беларускай эканамічнай мадэлі» дзьве асноўныя апоры — захаваньне грашовай эмсіі і дзяржаўнага сэктару эканомікі. Гэта выклікала б сыстэмны крызыс і, магчыма, зьмену палітычнага рэжыму. Таму да рэальных крокаў інтэграцыі, якімі зьяўляюцца ўвядзеньне адзінай валюты, стварэньне адзінага эмсіійнага цэнтру, прыватызцыя і структурныя

рэформы ў Беларусі з удзелам расейскага капіталу, справа ня дойдзе.

Калі ж расейскі рубель усё-такі будзе ўвядзены ў абарачэньне на тэрыторыі Беларусі, гэта прынясе шкоду беларускай эканоміцы як у кароткатэрміновай, так і ўдоўгатэрміновай пэрспэктыве пры адсутнасьці адчувальных перавагаў.

Незалежна ад таго, які курс — мінімальны ці рэальны — будзе абраны для абмену беларускіх рублёў на расейскія, прыкметна зьнізіцца цэнавая канкурэнтнасьць нашай прадукцыі, што паставіць многія прадпрыемствы на мяжу банкруцтва (паводле самых псымістычных ацэнак, у такім стане можа апынуцца палова прадпрыемстваў). Дзяржава атрымае ад іх прыватызцыі значна меншыя прыбыткі ў бюджэт, чым магла б атрымаць пры захаваньні ўласнай валюты.

Эканамічны нонсэнс

Ва ўвядзеньні расейскага рубля адсутнічае ўсякі эканамічны сэнс і тэарэтычнае абгрунтаваньне. Расейскі рубель — гэта звычайная нацыянальная валюта слабай у эканамічным пляне краіны (ВУП у Расеі меншы, чым у Бэльгіі), якая знаходзіцца ў «брудным» плаваньні, то бок зьяўляецца нестабільнай і непрадукцыйнай. Расейскі рубель практычна не выкарыстоўваецца іншымі краінамі падчас міжнародных разьлікаў (удзельная вага Расеі ў сусьветным гандлі складае ўсяго каля 2%).

Розная скіраванасьць структуры беларускай і расейскай эканомікі — перапрацоўная і сыравінная — пасля ўвядзеньня расейскага рубля прывядзе да дыскрымінацыі беларускай эканомікі. Напрыклад, у выпадку падзеньня сусьветных цэнаў на нафту дзальвацца расейскага рубля будзе больш выгадна расейскай эканоміцы (падвысяцца прыбыткі ад экспарту сыравінных рэсурсаў) і будзе наносіць шкоду беларускай эканоміцы. Дэвальвацыя зьнізіць выгаднасьць прыцягненьня замежных інвэстыцыі і імпарту абсталяваньня для мадэрнізацыі тэхналягіі, без чаго беларускім прадпрыемствам не-

магчыма будзе замацавацца на сусьветных рынках.

Далейшае паглыбленьне эканамічнай інтэграцыі Беларусі з Расеяй будзе яшчэ больш кансэрваваць тэхналягічную адсталасьць і нізкую эфэктыўнасьць беларускай эканомікі, перашкаджаць рэальнай інтэграцыі ў ТНК і прыцягненьню замежных інвэстыцыі з заходніх краін. Саюз Беларусі з Расеяй не вырашае глабальнай праблемы беларускай эканомікі — росту вытворчасці грамадзкай працы і тэхналягіі, без чаго немагчымы рэальны рост жыцьцёвага ўзроўню насельніцтва.

Наша мэта — эўра

Калі й прывязваць беларускі рубель да якойсьці замежнай валюты, каб дамагчыся доўгатэрміновых стабільных грошай у эканоміцы, дык цяпер у сьвецце ёсць дзьве адносна стабільныя і прадказальныя валюты, якія выконваюць ролю сусьветных грошай, — эўра і даляр ЗША. Менавіта іх і можна разглядаць у якасьці валюты-прывязкі. Замежнаэканамічныя сувязі Беларусі за апошняе дзесяцігодзьдзе складваліся так, што найбольш распаўсюджанай замежнай валютай у нас пакуль зьяўляецца даляр ЗША. Аднак роля і значэньне эўрапейскага рэгіёну для Беларусі не адпавядае таму месцу, якое займае эўра ў яе замежнаэканамічных сувязях. У апошнія гады ў беларускай эканоміцы далярызацыя павольна зьмяняецца эўраізацыяй. Увядзеньне эўра зьмяніла геаэканамічнае становішча Беларусі, паколькі ў доўгатэрміновай пэрспэктыве зрабіла нявыгодным захаваньне беларускага рубля. Калі б прывязку неабходна было рабіць цяпер, аптымальнай была б прывязка ў рэжыме валютнага кіраваньня (сінтэсу board) да кошыку «эўра—даляр» з суадносін 50:50. Па меры структурнай перабудовы беларускай эканомікі, дыверсыфікацыі замежнаэканамічных сувязяў будзе павялічвацца колькасьць угодаў з эўра на валютным рынку краіны, і з часам можна будзе казаць пра пераход на прывязку да эўра.

Уладзімер Калупаев, аналітычная група «Альтэрнатыва-XXI»

ЭКАНАМІЧНАЯ ХРОНІКА

Інфляцыя большая за прагнозу

У красавіку спажывецкія цэны пабольшалі на 2% (у сакавіку — на 1,8, у лютым — на 1,9). З пачатку году яны падрашылі на 10,3% (у студзені — красавіку 2002 г. гэты паказьнік склаў 16%). Прагнозы паказьнік інфляцыі на 2003 г., хутчэй за ўсё, будзе перавышаны.

Прагнозы аналітыка Нацбанку

У 2004 г. грашова-крэдытная палітыка Беларусі будзе мець дзьве асаблівасьці, зьявіў дырэктар дэпартаменту манэтарнай палітыкі і эканамічнага аналізу Нацбанку Аляксандар Лабанаў. Першая — прывязка курсу рубля да расейскіх грошай. Другая — плянаваная адмова ад эмсіійнага крэдытаваньня Нацбанкам дэфіцыту бюджэту. Праўда, на гэта трэба дадатковыя бюджэтыныя рэсурсы, крыніца якіх пакуль ня вызначаная.

«Памяць Леніна» прападзе

Гаспадаркі Віцебскага раёну па прапанове мясцовых уладаў разьвіваюцца з савецкімі назвамі. Калгас-камбінат «Зьвязда» ператворыцца ў ЗАТ «Ліпаўцы» (так звалася вёска, спаленая ў вайну). Калгас «Заклік» ператворыцца ў сельскагаспадарчы вытворчы каапэратыў «Мазолава», калгас «Перамога» — у СВК «Сущава», «Памяць Леніна» — у СВК «Палудзетка», «Запаветы Ільліча» — у СВК «Яроміна», «Шлях Леніна» — у СВК «Курьна». Пазбудуцца камуністычных назоваў і многія іншыя гаспадаркі.

Узмацненьне «Белгазпрамбанку»

Даччыныя арганізацыі ААТ «Газпрам», што маюць фінансавыя патокі на тэрыторыі Беларусі, павінны ў двухмесячны тэрмін перайсьці на банкаўска-фінансавы абслугоўваньне ў ААТ «Белгазпрамбанк». Робіцца гэта з мэтай «канцэнтрацыі фінансавых рэсурсаў». Разьлікі падчас продажу ў Беларусь прыроднага газу мусяць ажыццяўляцца толькі праз «Белгазпрамбанк».

«Белтрансгаз» не аддаюць

Урад па-ранейшаму зьбіраецца пакінуць сабе 50% плюс адну акцыю, яшчэ 1% перадаць супрацоўнікам «Белтрансгазу», а рэшту запрапанаваць «Газпраму». Расейцы на гэта катэгарычна ня згодныя, але іх ціск пакуль ня даў плёну.

Рост абанэнтскай сеткі МТС

Колькасьць абанэнтаў МТС перавысіла 10,4 млн. чалавек. 8,4 млн. жывуць у Расеі, 1,9 — ва Украіне. У Беларусі іх 116 тысячаў.

Эўропа без «залатых акцыяў»

Эўрапейскі суд — найвышэйшый арбітражны орган ЭЗ — прызнаў незаконнай сыстэму «залатой акцыі», што

дазваляла ўрадам краінаў ЭЗ уплываць на рашэньні прыватных кампаніяў. Найбольш скасаваньне «залатой акцыі» закраіне Вялікую Брытанію і Гішпанію, дзе зь яе дапамогай рэгуляваліся ключавыя сэктары нацыянальнае эканомікі.

«Руснафта» набыла частку «Слаўнафтахіму»

Кампанія «Руснафта», якой кіруе былы прэзыдэнт «Слаўнафты» Міхал Гуцарыеў, набыла 40% акцыяў «Слаўнафтахіму». Кантрольны пакет акцыяў застаўся ў руках «Слаўнафты». «Слаўнафтахім» займаецца перапрацоўкай вуглевадароднай сыравіны на «Палімеры» ды «Азоце».

Боты з залатой акцыяй

Саўмін паставіў увесці «залатую акцыю» ў ААТ «Абутагандаль». Дзяржава валодае толькі 8% акцыяў кампаніі, 35% належыць яе супрацоўнікам, а 57% — фізычным асобам. Дзьве з тых фізычных асобаў апошнім часам пачалі актыўна скупляць акцыі, што напалохла Міністэрства гандлю. Цяпер у ААТ зьявіцца прадстаўнік дзяржавы, які будзе мець права вэта падчас прыняцьця важных рашэньняў.

Камбайны для амігас

«Гомсельмаш» ды фірма «Аграіндустрыяль» (Аргентына) плянуюць падпісаць дылерскае пагадненьне. Аргентынская фірма будзе цягам трох год распаўсюджаць кормаўборачныя камбайны «Гомсельмашу» ў Лацінскай Амэрыцы. Сума кантракту — 6 млн. даляраў. Леташні кантракт на мільён даляраў сарваўся праз дэфолт у Аргентыне.

У Віцебску паменее маршрутак

Улады Віцебскай вобласці паставілі абмежаваць колькасьць прыватных маршрутных таксовак. З больш чым тысячы «прыватнікаў» застаюцца толькі 400 — тыя, хто мае самыя новыя машыны ды касавыя апараты. Уладальнікі маршрутак зьбіраюцца пратэставаць — хто мітынгаваць, хто класыці дошкі зь цывікамі пад колы канкурэнтаў.

«Атлянт» асвойвае пральныя машыны

«Атлянт» пачаў вырабляць пральныя машыны-аўтаматы. Дэталі для іх набываюць у італьянскай фірмы «Merloni», якая прадае сваю бытавую тэхніку пад маркай «Ardor». Сэлета выпускаецца 20 тыс. машынаў. Калі гандаль пойдзе добра, плянуецца выйсьці на зборку паўмільёна пральных машынаў у год.

Лікёр бязь меры

Выявілася, што Менскі завод безалькагольных напойў з 14 лютага выпускаў лікёр з выключаным лічыльнікам электроннага ўліку гатовай прадукцыі. На дырэктара склаі адміністрацыйны пракаол, сканфіскаваўшы 114 тысячаў бутэлек лікёру.

АК; БелаПАН

Сьвет пасьяля вайны

Вельмі часта даводзілася чуць думку: «Ад вайны ў Іраку патыхае нафтай». Трэба адзначыць — правільная думка. У адрозьненне ад Лукашэнкі, што рыхтуе ўварваньне ў касьмічную прастору, Буш і Блэр ня могуць сабе дазволіць не лічыць грошай. У нас нека не прынята казаць стандартныя для заходняй палітыкі словы «грошы падаткаплатнікаў». Дзеянні палітыкаў у краінах, дзе ўлада падкантрольная грамадзтву, сапраўды пахнуць грашыма, нафтай, іншымі рэсурсамі.

Стаўленьне пераважнай большасьці беларусаў да вайны ў Іраку адлюстроўвае моц інфармацыйнага ўплыву расейскіх СМІ на грамадскую думку. Беларусы па-ранейшаму бачаць сьвет праз маскоўскія «акіяры». Парадокс: Амэрыка — найбольш пасьялядоўны, цьвёрды прыхільнік незалежнасьці Беларусі. Менавіта з ініцыятывы Вашынгтону ў 1993 г. Вялікабрытанія, Расея і, натуральна, ЗША ўзялі на сябе гарантыі захаваньня тэрытарыяльнага адзінства і суверэнітэту Беларусі.

І тым ня менш у сьвядомасьці пэўных колаў беларускага грамадзтва Вашынгтон — «агрэсар», а Масква, якая прапанавала нам статус правінцыі, — «голубу міру». У пачатку вайны накручаная СМІ частка беларускай аўдыторыі з заважальным гледзішчам на тэлевізіі на зьбітыя амэрыканскія шрубалёты, успрымала паведамленьні аб «цяжкіх баях» пад Басрай і Ум-Касрам. Чакалі, што «амэрыканскія і брытанскія агрэсары» нарвуцца на штосьці падобнае да другога Вьетнаму.

Беларусі трэба танная нафта

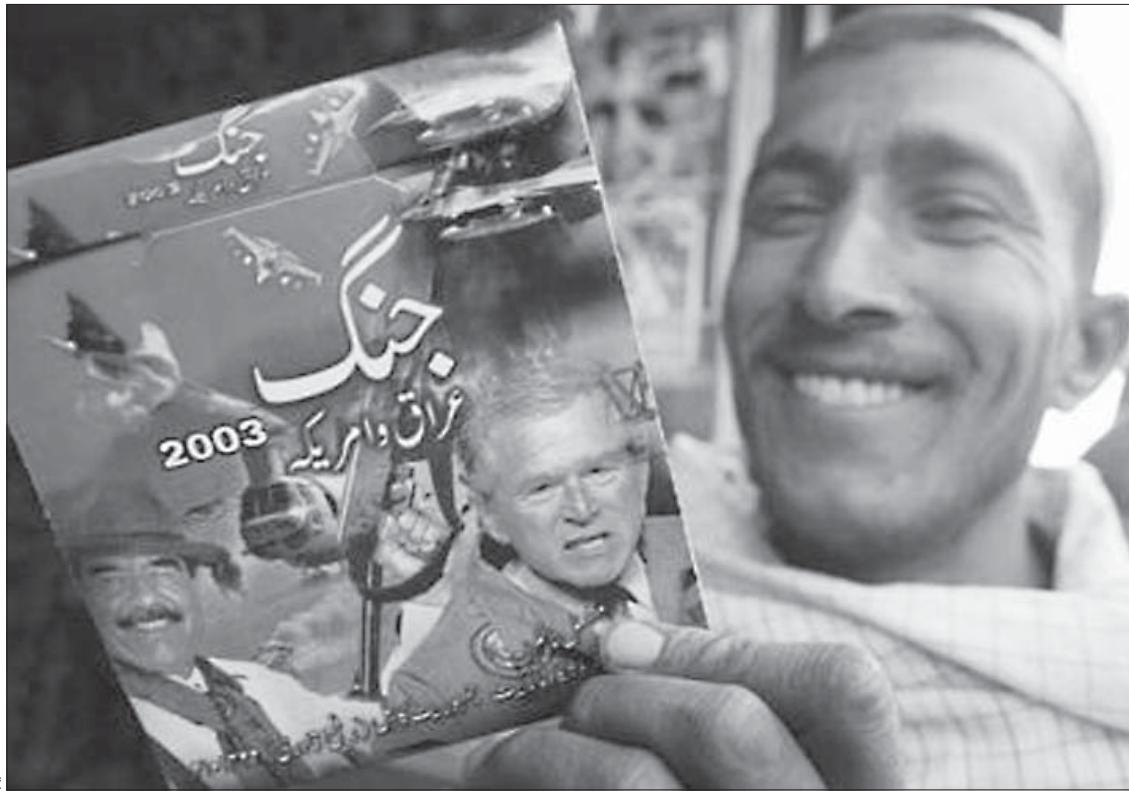
Сучасны беларус дагэтуль належыць да роду «homo soveticus». Тое, што адбываецца далёка за межамі нашай краіны, яго турбуе больш за тое, што адбываецца за ўласнымі дзьвярыма. Савецкія грамадзяне абураліся ня столькі адсутнасьцю нармальнаў умоваў для жыцьця, колькі «варожаў дзейнасьцю Амэрыкі». Беларусы скіроўваюць негатыўныя эмоцыі на «агрэсара Буша».

Здаецца, што гэта мы ўжо «праходзілі». Але нам зноў патрэбна барацьба з урадажам і з агрэсарамі, камісары на прадпрыемствах, ідэалёгія, якую будуць выкладаць у ВУНУ, як калісьці навуковы камунізм... Нейкі зачараваны сьвет.

Зачараваны, але для значнай часткі грамадзтва больш камфортны, зразумелы. Старая фразалёгія, старыя ворагі. Дык чаго мы здзіўляемся, што і нашае жыцьцё таксама ня надта зьмянілася?

Шлях да спакою, міру, дабрабыту пралягае празь яснае ўяўленьне таго, што адбываецца ў нас і вакол нас. Як дзяржава, мы маем свае інтарэсы, якія дастаткова часта не супадаюць з нацыянальнымі інтарэсамі ўсходняга суседзя.

Напрыклад, ва ўжо закранутым «нафтавым» пытаньні. У адрозьненне ад Расеі, Беларусь нафты не прадае. Мы яе купляем у Расеі па сусьветных цэнах. Таму калі для Расеі (другой пасьяля Саудаўскай

Арабіі краіны ў сьвеце па аб'ёмах здабычы нафты) паніжэньне цэнаў на «чорнае золата» зьяўляецца негатыўным чыннікам, дык для нас гэты чыннік пазытыўны.

Зразумела, чаму Масква ўсімі сіламі імкнулася працягнуць палітычнае жыцьцё Хусэйна. Пастаўкі ірацкай нафты на сусьветны рынак былі абмежаваныя санкцыямі ААН, што спрыяла захаваньню выгаднай для Расеі ды іншых краінаў-нафтаздабытчыкаў кан'юнктуры цэнаў. Да таго ж Расея рабіла добрыя грошы на рэалізацыі праграмы ААН «Нафта ў абмен на харчаваньне». Тое, што ў выніку адсутнасьці самых простых лекаў штогод паміралі тысячы ірацаў, не хвалявала ні Садама, ні Крэмль. Першы будаваў палаты і фундаваў палестынскую інтыфаду, другі зарабляў на супрацоўніцтве з рэжымам Хусэйна грошы. І так магло б быць вельмі доўга: Кусэй і Ёдэй працягнулі б справу бацькі. Ды вось прыкрасьць — зьявіўся «сусьветны паліцыянт» зь ягонаў «прагай да нафты».

Грузія і Чачэнія за Ірак

Калі ў верасьні 2002 г. стала канчаткова ясна, што наступнай мэтай антытэрарыстычнай апэрацыі будзе рэжым Хусэйна, Пуцін прапанаваў «абмен» свайму сябру Бушу: ЗША заплішчаюць вочы на бамбардаваньне грузінскай тэрыторыі ды расейскую апэрацыю ў Панкіскай цясьніне, Расея атрымае поўную свабоду дзеяньняў у Чачэніі; ну а ЗША, калі яны так жадаюць, няхай скідаюць Хусэйна. У Маскве былі настолькі ўпэўненыя, што Вашынгтон пойдзе насустрач («абмен») жа быў на карысьць ЗША), што пачалі ствараць на аэрадромах Паўднёвай Асеці ўдарную авіяцыйную групоўку — рыхтаваліся «апрацаваць» Панкісі і паказаць упартаму Шэварднадзе, хто галоўны. Але ЗША далі зразумець, што суверэнітэт краіны СНД, маленькай Грузіі, ня ёсьць

прадметам гандлю. Вашынгтон адмовіўся таксама ставіць на адну дошку Ірак і Чачэнію: Маскве было ў чарговы раз указана на неабходнасьць паважаць правы чалавека на мяцежнай тэрыторыі. Падчас візыту міністра абароны Расеі Сяргея Іванова ў Вашынгтон яго амэрыканскі калега Дональд Рамсфэльд выказаў «заклапочанасьць» тым, што налёты расейскай авіяцыі ствараюць патэнцыйную пагрозу канфлікту з НАТО — на той момант у Вазіяні і Марнэ-улі ўжо былі разгорнутыя базы альянсу.

Поўнае неразумьне паміж Масквой і Вашынгтонам хутка перарасло ў гучны скандал. 14 верасьня парлямэнт Грузіі заявіў аб намеры краіны ўступіць у НАТО. На гэта С.Іванов заявіў: «Хай уступаюць хоць у клуб сэксуальных меншасьцяў». СМІ краін-сяброў «клубу» потым доўга абсмоктвалі словы расейскага міністра. Грамадзкая думка ЗША і Расеі была падрыхтаваная да адкрытага сутыкненьня інтарэсаў Вашынгтону і Масквы ў ірацкім пытаньні.

Расейскія СМІ вінавацілі ЗША ў «неапраўданым выкарыстаньні сілы». У Маскве добра разумелі: у выніку ваеннай апэрацыі ў Іраку Расея можа згубіць ня толькі 8 млрд. даляраў за падпісаньня ўжо з Садамам кантракты. Скіданьне рэжыму Хусэйна мае ня толькі доўгатэрміновыя буйнамаштабныя эканамічныя наступствы. Зьмена геапалітычнай сытуацыі ў выніку перамогі сіл антысадамаўскай кааліцыі мае не лякальны, а глянбальны характар. Ваенная апэрацыя, праведзеная без мандату ААН, стварае істотны прэцэдэнт для міжнародных адносінаў. Амэрыка паказала сваю рашучасьць дзейнічаць і ў тых умовах, калі гаворка ідзе аб кардынальным разыходжаньні яе інтарэсаў з інтарэсамі Расеі і Кітаю — сталых членаў Рады Бясьпекі ААН. Замацаваньне лідэрства ЗША ў выніку пашырэння іх уплыву на цэнтральнаазіяцкія і закаўкаскія краіны СНД, а цяпер і на Блізкі

Ўсход стала фактам, вельмі непрыемным для Масквы. Адбываецца адпаведнае зьмяншэньне ўплыву Крамля.

Што будзе далей

Амэрыка афармляе сталую вайсковую і эканамічную прысутнасьць у Іраку. Хусэйн вельмі шмат зрабіў, каб спрасьціць гэтую задачу. Сярдні месячны заробак у казначна багатай нафтай краіне на працягу апошніх 30 гадоў ніколі не перавышаў 20 даляраў (рэвалюцыя, вайна з Іранам, уварваньне ў Кувэйт, параза і санкцыі). Іраццы ведаюць, які высокі ўзровень жыцьця маюць краіны Пэрсідзкай затокі, да нафты якіх «дабраліся» амэрыканцы. У свой час Хусэйн уладкаваў дзясяткам тысяч ірацаў «экскурсію» ў Кувэйт.

Ірацкі пляндарм істотна дапаможа ЗША больш інтэнсіўна ціснуць на Сырыю ды Іран. Ствараюцца ўмовы для мірнага пагадненьня між Ізраілем і Сырыяй, а значыць, сьціхне польныя палестына-ізраільскага канфлікту. Тэгерану ж дайдзецца адмовіцца ад сваіх плянаў набыцьця тэхналягіяў стварэньня ядравай зброі і ракетнай тэхнікі.

Стаўшы моцнай нагой у Іраку, ЗША маюць дадатковыя магчымасьці спыніць і фінансавыя патокі, якія жывілі сусьветны тэрарызм. Пасьяля аднаўленьня нафтаздабычы Іраку Амэрыка зможа больш шчыра паразмаўляць з Саудаўскай Арабіяй. Пераважная большасьць тэрарыстаў, якія ажыццявілі акцыю 11 верасьня, былі падданымі гэтай краіны.

Мы жывём ва ўмовах аднапалярнага сьвету. Адмова ад прызнаньня гэтай рэаліі, арыентацыя на аўтсайдэра, якому не даюць спакою імперскія амбіцыі, ні ў якой ступені не кампэнсуе адсутнасьці добрых адносінаў з ЗША і Ёўразьвязам. І рана ці позна Беларусь даведзецца выпраўляць памылкі мінулага.

Андрэй Ляховіч

Умовы візавага рэжыму

У Варшаве скончыўся чарговы раўнд польска-беларускіх кансультацый у справе ўвядзеньня ўзаемных візаў ад 1 ліпеня 2003 г. Канчатковае міжрадавае пагадненьне будзе падпісанае пры канцы траўня, але ўжо цяпер вядомыя яго некаторыя пункты.

Паводле папярэдняга пагадненьня, аднаразовая польская віза для грамадзяніна Беларусі будзе каштаваць 10 эўра. Шматразовая (на год) — 50 эўра. Тэрмін атрыманьня візы ў польскім консульстве не павінен перавышаць некалькіх дзён.

Польскую візу можна будзе атрымаць і без запрашэньня, але пры ўездзе на тэрыторыю Польшчы беларускі грамадзянін павінен мець альбо запрашэньне ад асобы ці арганізацыі, што жыве ці дзейнічае ў Польшчы і гарантуе ягонае ўтрыманьне, альбо грошы — 25 даляраў на кожны дзень, але ня менш за 125 даляраў.

Бязьвізавы рэжым будзе захаваны для ўладальнікаў дыпламатычных пашпартаў, экіпажаў самалётаў і караблёў, а таксама для грамадзянаў, якія транзытам праз Польшчу кіруюцца ў краіны Шэнгенскага пагадненьня, а таксама ў Чэхію, Славачыну, Вялікую Брытанію, Ірляндыю і Вугоршчыну.

Магчыма, што грамадзянам Польшчы і Беларусі, якім менш за 16 і больш за 65 гадоў, інвалідам, студэнтам і настаўнікам, удзельнікам навуковых, культурніцкіх і спартовых мерапрыемстваў, а таксама тым, хто наведвае магільныя сваякоў, будучы даваць візы бясплатна. Напалову таннейшыя візы будучы для тых, хто едзе да блізкіх сваякоў — бацькоў, родных братоў, сёстраў, бабуляў, дзядуляў, унукаў, а таксама мужа ці жонкі.

Польшча ўводзіць візавы рэжым для беларусаў апошняй з 10 краінаў-кандыдатаў на далучэньне да Ёўразьвязу.

Аляксей Дзікавіцкі, Варшава

Выстава беларускай зброі

13—16 траўня ў Менску прайшла другая міжнародная выстава ўзбраеньняў «MILEX-2003». У ёй узялі ўдзел прадпрыемствы 14 краінаў сьвету.

Гваздамі экспазыцыі былі вырабы гаспадароў. Сярод іх новыя мадэлі прыцэлаў, прызначаныя для навядзеньня на цэль у любы час сутак, вырабы беларускага прадпрыемства «ЛЭМТ» («Лазеры ў экалёгіі, мэдыцыне і тэхналягіі»). Прыцэлы тыя — з шкалай бакавых паправак на вецер, вугал прыцэльваньня, далёкасьць — рэкламуюцца як унікальныя. Менскі завод аўтамабільнае камплектацыі выставіў трэнажоры агнявой падрыхтоўкі экіпажаў танкаў Т-72Б і Т-72С, а таксама БМП-2. Трэнажор нагадвае кампютарную «стралялку». Невялікія партыі іх ужо закупілі Марока ды Іран. Падобныя трэнажоры робяць на барысаўскім 140-м рамонтным заводзе, слаўным на ўвесь сьвет пасьяля знаходкі пад Багдадам факсу паходжаньнем адтуль. «Белтэхэкспарт» прэзэнтаваў электронны трэнажор для карыстальнікаў пераносна-зэнітных ракетных комплексаў (ПЗРК).

А Менскі завод колавых цягачоў выставіў двухзьвёнавы аўтапоезд-цягавоз з рухавіком «Mercedes-Benz» (544 к/с). На паўпрыцэле аўтапоезду можна транспартаваць танк вагою да 60 тонаў.

Прадстаўляла Беларусь і іншыя вырабы ваеннага і падвойнага прызначэньня, што могуць прыдацца ў такіх сфэрах, як выведка, радыёэлектронная барацьба, ВПС, СПА, сувязь і інш. Паводле словаў міністра абароны Леаніда Мальцава, сваім ВПК краіна можа ганарыцца. У выніку першай выставы «MILEX» два гады таму ніякіх буйных угодаў заключана не было. Вынікі сёлетняй стануць вядомыя пазьней.

МБ; БелаПАН

Дзе сядзіць улада

Калі ты, жывучы ў Менску, штодня шпацыруеш праспэктам Скарыны ці вуліцай Гарадзкі Вал, калі на Нямізе сядзеш у тралейбус ды кіруешся на вул. Багдановіча, то здаецца часам, што жывеш у дзяржаве, што шану сваю шматвекавую гісторыю. Але ж, але ж...

Патрапіў нежак у рукі даведнік адрасоў мясцовых органаў улады. Дзе месцяцца тыя органы, кожны з нас добра ведае — пасярэдзіне старажытных гарадоў ды мястэчак, на месцы зьнішчанага гістарычнага забудовы ды зруйнаваных бажніцаў. З 178 адрасоў, што налічыў у тым даведніку, 41 — гэта вуліцы ды пляцы Леніна, Ленінска, Ільічына, яшчэ 25 — вуліцы ды пляцы Савецка. Агулам гэта 37% ад агульнай колькасці.

Дадамо сюды ўсялякія Інтэрнацыянальныя, Першамайскія, Рэвалюцыйныя, Чырвонаармейскія, Кастрычніцкія, Камуністычныя, Каапэ-

ратыўныя, Камсамольскія, Пралетарскія — 25 (альбо 14%), не забудземся на Маркса, Энгельса, Кірава, Мяснікова, Калініна, Дзяржынскага ды іншых — гэта яшчэ 19 (10,7%), а таксама на майстроў «вялікага і магучага» — Гогаля, Талстога, Горкага, Маякоўскага, Пушкіна — 9 адрасоў (5%).

Яшчэ 14 назваў (7,8%) маюць вельмі ўскоснае дачыненне да нашай краіны — Маскоўская, Смаленская, Касманаўтаў, Гагарына, Савецкай Арміі, Суворова (вядома ж, у Кобрыні!), Чалюскінцаў, Чкалава, Астроўскага (ня блытаць з прэзідэнтам БЦР), Спартака, Кашавага. Хоць наконт Смаленскай, можа, і памыляюся. Яшчэ шэраг вуліц названы ў гонар савецкіх воінаў-вызваліцеляў альбо носяць нейтральныя назвы кшталту Цэнтральны пляц, праспэкт Міру, вуліца Моладзевая, а ў Ветцы маецца нават уласная Красная плошча. Здаецца, ёсць такая і ў Вузьдзе.

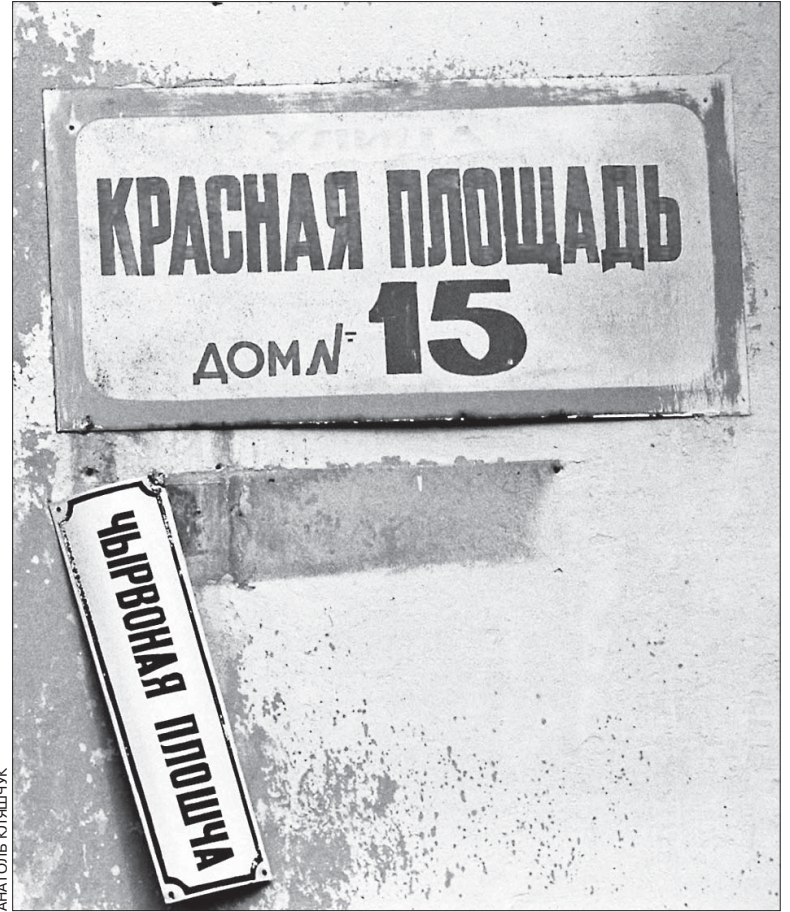
Што ж застаецца беларускага? Па

адной вуліцы імя Ажэшкі, Тызенгаўза, Багдановіча, Міцкевіча, Скарыны, Коласа, Чорнага, Шырмы, вуліцы Кальварыйская, Берасьцейская, Рэчыцкая шаша, вуліца Вялікая (даўні назоў адной з вулак у Заслаўі). Усяго 13, альбо 7,3%.

Паразважваюшы, можна дадаць сюды вуліцы Харужай, Дняпроўскай флятыліі, Партызанскую, Прытыцкага, Казлова, Якубоўскага, Альшэўскага, тры пляцы Волі, дзеве вуліцы 17 верасня — агульным лікам 14 (7,9%), але ўсё адно атрымліваецца крыху больш за 15%.

Такім чынам, чатыры з пяці галоўных вуліц, пляцаў ды праспэктаў носяць назвы, што ня маюць дачынення да гісторыі ды культуры нашай дзяржавы, а калі і маюць, дык у чорным, трагічным сэнсе. Гэтымі вуліцамі штодня ходзяць, іх назвы чытаюць сотні тысяч людзей, і гэта адна з прычын таго, што камуністычны чад так марудна выветрываецца з іх галоўваў.

Вячка Васілёнак, Менск

АНАТОЛЬ КЛЯШЧУК

АСОБЫ ТЫДНЯ

Сыльвія Бэрлюсконі, прэм'ер-міністар Італіі, гатовы прыняць Беларусь у Эўразьвяз. У часе прэс-канфэрэнцыі ў Анкары ён заявіў: «Каб стацца палітычным гігантам, роўным ЗША, Эўразьвяз мусіць прыняць у свае шэрагі Турцыю, Расею, Беларусь і Ўкраіну». Палітык у захапленні ад ідэі «вялікай Эўропы» — «ня толькі ў эканамічным, але і ў вайсковым плане». А гэта, як ён лічыць, магчыма толькі пры ўдзеле згаданых краінаў.

Антон Кішкурна, зьбіты міліцыянтамі, яшчэ й аштрафаваны на 10 базавых велічыняў (140 тыс. рублёў). Хлапца зьвінавацілі па арт. 166 КК (непапарадкаванне супрацоўнікам міліцыі). 19-гадовы Антон, якога ў часе «затрымання» выцягнулі з машыны, зламаўшы руку, будзе падаваць у суд на палкоўніка Я. Гуранкова, які, паводле словаў Кішкурны, і зьнявечыў яго.

Цімур Шчарбакоў, студэнт Акадэміі музыкі, атрымаў срэбны мэдаль на 5-м Міжнародным конкурсе піяністаў імя Ўладзімера Горава ў Кіеве. Першае прэміі ў ягонай узроставай катэгорыі не атрымаў ніхто. Беларускі піяніст атрымаў таксама кантракт на канцэрт у Боне з Бэаховнаўскім сымфанічным аркестрам.

Уладзімер Гермянчук, дырэктар Маладэчанскага піўзаводу, задумаў блюзьнерства. Ён паставіў на сваім прадпрыемстве лінію па разьліве «пладова-вінаграднага віна» ў папярковыя пакеты. А ў традыцыйнай беларускай кулінарыі чарніла заўжды разьлівалася ў пляшкі. Спажывец можа не зразумець.

Джон Ленан знайшоўся. На аўкцыён Christie's 25 ліпеня выстаўлены ўнікальны, раней неведомы кінамагэрыял з прыватнае калекцыі — адзін дзень Ленана, зняты ягонай выпадковай знаёмай у 1974 г., у «змарнаваны ўік-энд» Ленана, калі ягоныя адносіны зь Ёка Она далі расколону. У фільме Ленан дурэе, корміць зьвяржкі ў запарку і танцуе на вуліцы. От і ўсё. Але стартавая цана 40 тыс. фунтаў.

Навучэнцы Магілёўскай гарадзкой вучэльні культуры 13 траўня заснавалі Клуб беларускамоўнага студэнцтва. У яго пакуль увайшлі 10 чалавек. Але ж гэта не мяжа, хлопцы, праўда?

СМ

Карты загубілі

У інтэрнаце Івацэвіцкага ліцэю хлапцы гулялі ў карты «на інтэрас». Дзесяціклясьніку Д. не шанцавала, ён прадуў ушчэнт. Давалася выканаць умову. Ён пайшоў да шматкватэрнага жылога дому і перад яго вокнамі, павярнуўшыся сьпінай, спусціў джынсы і майткі. Кампаньёны сустрэлі яго як пераможцу буйнога міжнароднага турніру, а вось пэдагагічны калектыў такая выхадка абурывала. Юнака выключылі зь ліцэю. Ён вярнуўся ў сваю вёску.

Сьпіс менскіх школаў зь беларускай мовай навучаньня

Раён гораду	Школа №	Адрас	Асаблівасьці школы
Заводзкі	68	зав.Ахоцкі, 17 (раён вул.Енісейская, Алтайская)	Анг. мова з падрыхтоўчай клясы
Заводзкі	гімназія 14	вул.Васнянцова, 10 (раён Партызанскага пр., вул.Пляханова)	Паглыбл. вывуч. анг. мовы + ням. мова, ёсць басэйн
Заводзкі	131	вул.Убарэвіча, 74 (Чыжоўка)	Анг. мова, хараэграфічны ўхл, паглыбл. матэMAT. з 8-й кл.
Кастрычніцкі	89	вул.Пушавіцкая, 21 (Курасоўшчына)	Анг. мова, фіз.-MAT. з 8-й кл.
Кастрычніцкі	11	вул.Асаналіева, 14	Анг. мова, фіз.-MAT. з 8-й кл.
Кастрычніцкі	110	вул.Берасьцейская, 66	Анг. мова з падрыхтоўчай кл., эканамічны профіль
Ленінскі	2	пр.Ракасоўскага, 93 (Серабранка)	Паглыбл. вывуч. фр. мовы + анг. мова
Маскоўскі	60	вул.Лібкнехта, 82	Анг. мова, фіз.-MAT. з 8-й кл.
Партызанскі	72	вул.Халмагорская, 59 (Дражня)	Анг. мова з падрыхтоўчай клясы
Першамайскі	гімназія 9	вул.Сядых, 10 (Зялёны Луг)	Агульнаэстэтычны ўхл, анг. мова
Першамайскі	190	вул.Нікіфарова, 19 (Уручка)	Агульнаэстэтычны ўхл, анг. мова
Савецкі	гімназія 23	пр.Скарыны, 45 (раён пл.Якуба Коласа)	Паглыбл. вывуч. анг. мовы
Фрунзэнскі	гімназія 4	вул.Кунцаўшчына, 18	Анг. мова + ням. мова + польск. ці баўгарск. мова
Цэнтральны	гімназія-ліцэй 26	вул.Камуністычная, 52	Мастацкі ліцэй, набор вядзецца ў 1-ю клясу

У шэрагу менскіх школаў існуюць шматгадовыя традыцыі беларускамоўнага навучаньня ў асобных клясах, хоць там ёсць і расейскія клясы. Ніжэй глядзіце сьпіс такіх школаў.

Раён гораду	Школа №
Заводзкі	210 (Шабаны)
Ленінскі	29, 40
Маскоўскі	3, 205, 209, 218 (Малінаўка)
Партызанскі	108
Першамайскі	84 (вайсковы гарадок Уручка)
Фрунзэнскі	211 (Сухарава)
Цэнтральны	37

Па дадатковую інфармацыю зьвяртайцеся ў Бацькоўскі камітэт пры Менскай гарадзкой арганізацыі ТБМ. Т.: 288-23-52 (ад 12.00 да 18.00).

З УСЁЙ КРАІНЫ

Калі ліцэй не навучыў яго добрым манерам, дык цяпер гэтым зоймецца яваскоя школа.

Алесь Лаўранюк, Івацэвічы

Бутэлька на вярочцы

У вёсцы Андрэўшчына на Аршаншчыне жанчыну сярэдняга веку родзічы зачыняюць у кватэры на трэцім паверсе. Так яны спрабуюць утрымаць яе ад п'янства. Але як толькі ты пойдзеш на працу, жанчына спускае суўдзельніцы на вярочцы то абутак, то коўдру. За ат-

рыманыя ад продажы рэчаў грошы набываецца чарговая бутэлька, якая такім жа чынам трапляе наверх. Здаецца, і сядзіць жанчына пад замком, яна зноў-такі п'яная.

А ў Воршы было іншае дзіва. Чалавек вяртаўся з гасьцей на такім падпітку, ажно да хаты не дайшоў — зваліўся на вуліцы. Адна жанчына, пабачыўшы, што п'яны не варушыцца, выйшла з дому дый зьняла з мужчыны штаны і скураную куртку. Апітуда быў у такім стане, што нічога нават не адчуў. За гэтай трагікамичнай сцэнай назіраў яшчэ адзін глядач-мужчына. Абураны нахрапным рабункам, ён патэлефанаваў у міліцыю. Рабаўніцу затрымалі.

Жалезная вада

У Барані (Аршаншчына) пры падтрымцы праграмы альянсу Каўнтэрпарт (ЗША) рэалізуецца праект «Чыстая вада». Ініцыятары акцыі — аршанская арганізацыя ТБМ, «Асацыяцыя шматдзетных бацькоў» ды іншыя. У горадзе бракуе якаснай пітной вады. Утрыманьне жалеза і кальцыю ў ёй у 3—5 разоў перавышае норму. Таму ў жыхароў Барані колькасьць нырковых захворваньняў у два разы большая, чым у аршанцаў. Каб вырашыць праблему, плянуецца збудаваць сыстэму абезжалезваньня вады, увесці ў эксплуатацыю новыя артэзіянскія сьвідравіны, замяніць састарэлы водаправод. Пакуль тое, баранцы адстойваюць гатаваную ваду або прапускаюць яе праз побытавыя фільтры.

Рыцары з Барані

У Барані створаны ваенна-гістарычны клуб «Адровічы» (ад назвы рэчкі Адроў). 12 юнакоў і дзяўчат вывучаюць даўнюю гісторыю роднага краю, рэканструююць зброю ды вопратку Сярэднявечча.

Віктар Лютынскі, Ворша

Азэрбайджанская школка

Пры Магілёўскім грамадзкім аб'яднаньні азэрбайджанцаў «Хазар» адкрылася першая ў Беларусі азэрбайджанская нядзельная школка. Дзеці ад 7 да 14 гадоў будучы вывучаць родную мову, гісторыю, культуру. А дапамогуць ім у гэтым пэдагогі, якія спэцыяльна для гэтага прыехалі з Азэрбайджану. У гонар адкрыцьця дзеці зладзілі кан-

цэрт, дзе сьпявалі па-расейску, беларуску і азэрбайджанску.

«Могилевские ведомости»

Дэпутат уратаваў Вабіч

Пад пагрозай апынулася рэчка Вабіч, побач зь якой у вёсцы Рудня разьмешчана жывёлагадоўчая фэрма. Недахоп у калгасе імя Чкалава, якому належыць фэрма, дызельнага паліва не дазваляў на працягу некалькіх гадоў вывозіць гной. Зь перапоўненага сховішча гной пачаў цячы ў двух кірунках: назад у кароўнік і ў Вабіч. Гноевы ручай трапіў бы ў раку, калі б раённая інспэкцыя аховы прыроды, куды зьвярнуўся дэпутат райсавету па Лебядзянкаўскай выбарчай акрузе Валеры Вусік, не прымусіла кіраўніцтва калгасу ачысьціць фэрму ад гною.

Раённая манаполія

Больш за год жыхары Галоўчына і вакольных вёсак набывалі хлеб ды прысмакі ў аўтакраме, якая два разы на тыдзень прыязджала з Магілёва. Цяпер старшыня сельсавету забараніў прадаўцам з абласнога цэнтру рэалізоўваць тавар галоўчынам, а сваім аднавяскоўцам прапанаваў набываць бялініцкі хлеб. Падобным чынам год таму пазбавіліся канкурэнцыі магілёўскіх вытворцаў хлеба і ў Бялынічах.

Базыль Ліцвіновіч, Бялынічы

Тое ж у Мядзеле

Мядзельскія раённыя ўлады спрабуюць «абараніць мясцовага вытворцу». Прадпрыемальнікам, якія маюць крамы, забаронена вольна гандляваць прывазным менскім хлемам. Цяпер прадаваць яго можна толькі раз на тыдзень — у суботу. У іншыя дні людзі змушаныя набываць мясцовы хлеб і ў даражэйшы і горшае якасьці.

Вацлаў Зьвяруга, Мядзел

Падпіска салідарнасьці

Дзякуючы нашаніўскай акцыі «Падпішы сябра» 20 нашых чытачоў і бібліятэк, што ня мелі сродкаў, атрымалі падпіску на «НН» на першае паўгодзьдзе. Усе, хто хацеў бы дапамагчы добрым людзям падпіскаю на другое паўгодзьдзе 2003 году, паведамаце ў Рэдакцыю. Наш тэлефон (017) 284-73-29, электронны адрас nn@promedia.by.

Незайздросны лёс БЦР

Лёс дзяржаўных органаў, створаных акупантамі ў паняволеных краінах, зазвычай незайздросны. У памяці народу гэтыя марыянэткавыя структуры застаюцца нечым штучным і варожым. Так адбылося і з створанай у 1943 г. у акупаваным немцамі Менску Беларускай цэнтральнай радай (БЦР). Тым ня менш, яна выявілася доўгажыхаркай — апошні яе прэзідэнт памёр у 1995 г.

Беларуская цэнтральная рада на чале з Радаславам Астроўскім была заснаваная 21 сьнежня 1943 г. Яна стваралася са згоды немцаў як галоўная інстытуцыя беларускай адміністрацыі ў генэральным камісарыяце «Беларусь». Менавіта Рада ладзіла вясной 1944-га мабілізацыю ў Беларускаю краёвую абарону. У чэрвені 1944 г. паўнамоцтвы БЦР пацьвердзілі II Усебеларускі кангрэс, які праходзіў у Менску пад нямецкім кантролем. У 1944—45 г. БЦР дзейнічала ў Нямеччыне, спрычынілася да стварэння беларускіх вайсковых аддзелаў, частка якіх перайшла на бок заходніх саюзнікаў.

Пленумам БЦР у 1954 г., Рада «заступае сабою часова найвышэйшыя дзяржаўныя органы Беларускай Народнай Рэспублікі». Аргыкул 3 Статуту сьведчыў: «Атрыманыя ад 2-га Ўсебеларускага Кангрэсу паўнамоцтвы Беларускай Цэнтральнай Рады трываюць да часу скліканьня 3-га Ўсебеларускага Кангрэсу. 3-ці Ўсебеларускі Кангрэс Беларускай Цэнтральная Рада абавязаная склікаць неадкладна пасля вызваленьня Беларусі» (Бюлетэнь 14-га Пленуму Беларускай Цэнтральнай Рады. Нью-Ёрк, 1959, с.25).

Прэзідэнты

Прэзідэнтаў БЦР было тры: Радаслаў Астроўскі (1887—1976), Нікандар Мядзейка (1914—1987) ды Міхась Зуй (1912—1995). Усе яны захоўвалі прэзідэнцкія паўнамоцтвы да сваёй сьмерці. Астроўскі запамніўся заклікам да беларускіх эмігрантаў ісьці ў шэрагі амэрыканскага войска, каб ваяваць з камуністамі ў Карэі. Мядзейка падвышаў сябрам і прыхільнікам БЦР вайсковыя рангі

У чаканьні 3-га кангрэсу

Распушчаная Р.Астроўскім у верасьні 1945-га, БЦР была адноўленая ў 1948 г. у Заходняй Нямеччыне. Вакол яе аб'ядналіся апазыцыйна настроеныя да Рады БНР і яе палітыкі беларускія эмігранты, пераважна праваслаўнага веравызнаньня. Паводле Статуту Беларускай цэнтральнай рады, зацьверджанага 14-м

Нікандар Мядзейка (зьлева) і Міхась Зуй каля магілы Р.Астроўскага на беларускіх могілках у Саўт-Рывэры, штат Нью-Джэрзі (ЗША). Фота канца 70-х. Друкеца ўпершыню.

(зьявіліся новыя «генэралы» і «палкоўнікі»). Гэтым жа займаўся ў канцы 40-х — пачатку 50-х і старшыня Рады БНР Мікола Абрамчык, але рангі атрымлівалі пераважна ўдзельнікі антысавецкай барацьбы.

З асобай Зуя зьвязаная кароткая актывізацыя дзейнасьці Рады ў канцы 1980-х. Ягоньня віншавальныя лісты з нагоды нацыянальных святаў у пачатку 90-х друкаваліся ў незалежным друку ў Беларусі (напрыклад, у «Навінах БНФ»). Рада БНР тады не была такой актыўнай, як цяпер, але мела свой друкаваны орган — газэту «Беларусь», якая распаўсюджвалася і на Бацькаўшчыне. Зрэшты, канкурэнтная барацьба паміж імі ўжо адыходзіла ў нябыт.

Тэстамэнт

24 красавіка 1995 г. у Аўстраліі, у Сьднэі, памёр апошні прэзідэнт БЦР Міхась Зуй. Ён пасьпеў скласьці дакумэнт, якім у выпадку ягонай сьмерці паўнамоцтвы прэзідэнта перадаваліся кіраўніку выканаўчага органу БЦР Віталію Цярпіцкаму. З далёкай Аўстраліі мы атрымалі ксэракопію гэтага дакумэнту:

«Упаўнаважаньне. У сувязі з маім цяжкім станам здароўя і па прапанове сяброў Беларускай Цэнтральнай Рады, у выпадку маёй сьмерці, усе паўнамоцтвы і

абавязкі Прэзідэнта БЦР узложаны на мяне 19-м Пленумам БЦР даручаю да выкананьня Старшыні ВВБЦР сп.Віталію Цярпіцкаму да 20-га Пленуму БЦР альбо перадачы іх 3-му Усебеларускаму Кангрэсу ў Вольнай і Незалежнай Беларусі.

Жыве Беларусь!!!

Міхась Зуй
Прэзідэнт».

На дакумэнце няма даты, але пачырк ідэнтычны пачырку М.Зуя. Ягонае аўтарства гэтага дакумэнту пацьверджаецца сп.Паўлам Гузом-Дуброўскім, які, на просьбу Зуя, зрабіў машынапісную копію «Упаўнаважаньня» і адыслаў для выкарыстаньня прэзідэнту БЦР.

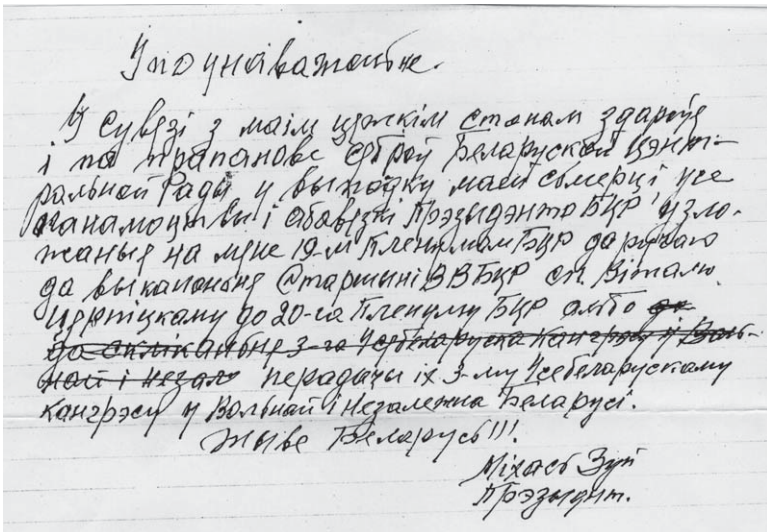
«Гультайства» ці палітычнае рашэньне?

Усе намаганьні даведацца ад сп.Цярпіцкага пра лёс Беларускай цэнтральнай рады ні да чаго не прывялі. Адзін з прыхільнікаў БЦР пісаў нам у ліпені 2001-га: «Вы слухна гаворыце аб гультайству Цярпіцкага, але нічога ня зробім, бо калісьці сьв. памяці Астроўскі сказаў (цытую): «Чаму заўсягды мне падсоўваецца да працы толькі фігурантаў, зь імі працаваць нельга!». Калі сп.М.Зуй адышоў, то Цярпіцкі ў бездну кануў і нават не сазволіў напісаць [пра яго] пару слоў».

Такім чынам, ад 1995 г. абавязкі прэзідэнта БЦР фармальна выконвае сп.Віталі Цярпіцкі з ЗША, які ніякай дзейнасьці не праводзіць і, праўдападобна, да лёсу БЦР ставіцца абьякава. Паводле іншай вэрсіі, ён вырашыў ціха пахаваць адзін з беларускіх «эміграцыйных урадаў». «Маладых сілаў» у Раду ня ўводзілі, таму рана ці позна яна мусіла зьнікнуць. А пэрспэктыва перадачы паўнамоцтваў БЦР ураду незалежнай Беларусі выглядала цьмянай. Дый не было гарантыі, што паўнамоцтвы гэтыя будуць прынятыя, — з прычыны калябарачынага мінулага БЦР...

Такі невясёлы фінал напатак адзін з палітычных цэнтраў беларускай эміграцыі, заснаваны яшчэ ў часы другой сусьветнай вайны. Супрацьстаяньне паміж прыхільнікамі Рады Беларускай Народнай Рэспублікі і Беларускай цэнтральнай рады працягвалася некалькі дзесяцігодзьдзяў, аж пакуль не адышлі старэйшыя пакаленьні беларускіх дзеячоў. Рада БНР, амаладзіўшы свой склад, працягвае існаваць і сёньня, мае свайго раднага ў Беларусі. Пра БЦР ужо даўно нічога не чуваць, як і пра драбнейшыя палітычныя групы (Беларуская народная грамада, Беларускі вызвольны рух), якія зьніклі са сьмерцю сваіх лідэраў і большасьці сяброў.

Сяргей Ёрш

Тэстамэнт прэзідэнта БЦР Міхасы Зуя.

БІБЛІЯТЭКА

«Паскудны лях Булгарын»

Фадзей Булгарын.
Выбранае. Менск:
«Беларускі кнігазбор», 2003

Ёсьць легенда: калі Сашу Пушкіну настаў час вучыцца, родзічы хацелі завезьці хлопчыка ў Полацкі езуцкі калегіум. І навучаньне якаснае, і дысцыпліна належная, і маральнасьць на вышыні. Ды хоць паны Пушкіны блізу ня ўмелі размаўляць па-расейску, генэтычная ксэнафобія перамагла. А Сашаў раўналетак Адаў Міцкевіч тым часам пайшоў да айцоў дамініканаў. Павучыўшыся яшчэ ў былой езуцкай акадэміі, Адам Міцкевіч трапіў на берагі Нявы і дзіваваўся: які нізкі ўзровень ведаў у гэтых маскалёў, асабліва што тычыцца клясыкі...

О, гэтыя ліцьвіны! Настолькі лацінізаваліся ды апалячыліся, што баранілі Рэч Паспалітую больш заўзята за палякаў. Даводзіцца чуць: Рэч Паспалітая Абодвух Народаў скана-

ла своечасова — пакуль ня спольшчылася ўся шляхта. А вось абмасковіцца ў такой ступені, каб даць Расеі таленты, роўныя Касьцюшку, Міцкевічу, Манюшку і нават Пілсудскаму, — гэтак абмасковіцца ліцьвіны не змоглі. Дастаеўскі й Шастаковіч? Ды гэтыя геніі ад дзеда-прадзеда жылі ў Расеі.

А многія карэнныя ліцьвіны стараліся давесці, што яны — «такіе же рускія». Замінаў каталіцызм. І да праваслаўных даверу не было. Ніводнага міністра Расейскае імперыі з праваслаўных беларусаў. Гэты фэномэн Аляксандар Цьвікевіч тлумачыў тым, што расейцы падазравалі ў праваслаўных беларусах таемных уніятаў — значыць, каталікоў.

Вось і славыты Тадэвуш Булгарын, які з Восіпам (Юзафам Юльянам) Сянкоўскім быў ліцьвінскім перша-

праходцам у расейскай журналістыцы і бэлетрыстыцы. Стаць сваім для расейцаў яму замінала ўсё: і паходжаньне, і рыма-каталіцкае вызнаньне, і біяграфія (напалеонаўскі афіцэр)... І густы. Публіка ў захапленні ад «Гісторыі...» Мікалая Карамзіна, а Булгарын просіць ня менш знакамітага Яхіма Лявелева (сына беларускае шляхціцкі) ацаніць ягоны твор... Пётар Вяземскі лічыць выдатным байкапісцам Івана Дзьмітрыева, а ён, Булгарын, — «простага» Івана Крылова... І мае рацыю.

Імя гэтага чалавека нельга выключыць з гісторыі расейскае культуры і таму, што ён ацаніў і захаваў клясычны твор Аляксандра Грыбаедава «Гора ад розуму», а таксама архіў Кандрація Рылеева, і таму, што ён быў яшчэ выдаўцом і «Севернага архіва», і «Русской таліі», і «Север-

ной пчелы», друкаваў дзекабрыста Аляксандра Бястужава (Марлінскага)... І ўсё ж адмоўнае стаўленьне да яго пераважыла.

Была ў стаўленьні да Булгарына і звычайная зайздрасць да чужога посьпеху. «Паскуднымі палякамі» Тадэвуша (і чаму на вокладку кнігі вынеслі гэтае Фадзей?!). Булгарына і Сянкоўскага называў Мікалай Палявой, выдавец «Московского телеграфа». (Калі Палявой памрэ, «паскудны паляк» будзе хадзіць перад уладамі, каб ягонай сям'і прызначылі пэнсію.)

Была і ксэнафобія. Вымушаныя друкавацца ў Булгарына, Пушкін і ягоныя калегі абураліся, што першую і адзіную штотдзённую газэту ў Расеі рэдагаваў «паляк» (сам Булгарын называў сябе ліцьвінам), што знакамітую «Библиотеку для чтения» вёў таксама «паляк» (Сянкоўскі)... Адным

словам, панавала «польская партыя».

Недавер да Булгарына спарадзілі і ягоныя непатрыятычныя (у дачыненні да Літвы і Польшчы) паводзіны ў 1830—31 г. Расейцы адчувалі ненатуральнасьць такога пазыцыі. І ці не тады ў іх нарадзілася падазрэнне, што Булгарын — агент III аддзяленьня. І атрымліваецца: не адно духам ксэнафобіі ды зайздрасьцю тлумачыцца нядобрая памяць пра яго ў гісторыі расейскае культуры.

Кніга выбраных твораў Т.Булгарына (сярод тых, хто спрычыніўся да яе выданьня, — і была старшыня Нацбанку Тамара Віннікава), грунтоўныя прадмова і каментары Аляксандра Фядуты дапамогуць чытачу лепш зразумець «залаты век» расейскае культуры і многае з гісторыі Бацькаўшчыны.

Анатоль Сідарэвіч

Край адмоўнага рэзус-фактару

18—19 красавіка ў Сан-Сэбасьцяне праходзіла канфэрэнцыя салідарнасьці зь незалежніцкім рухам баскаў, арганізаваная форумам баскіх дэпутатаў. Канфэрэнцыя была звычайная — з «праставонам» і іншай халявай. Хто хацеў — працаваў. Хто хацеў — паліў хаш, глядзеў футбол або клеіў сябровак. Паводзіны ўдзельнікаў ня вельмі хвалявалі арганізатараў.

У кожнага інтурыста, які наведвае краіну баскаў (Эскаўдзі), у мазгох аргію сядзяць сфармаваныя СМІ клішэ. Для адных баскі — мікраскапічны (два з паловай мільёны) мужны народ, які пад кіраўніцтвам баевікоў ЭТА і сяброў партыі «Батасуна» вядзе няроўны бой за незалежнасьць з гішпанскім Левіяфанам. Другія лічаць баскаў эўрапейскімі чачэнцамі: пры слове ЭТА прыгадваюць ня Бургаскі працэс*, а выбух 1987 г. у барсэлёнскім супермаркце «Гіпэркор» (вынік — 21 нявінная ахвяра). Арганізавалі яго *этарас* (сябры ЭТА).

Чорна-белы малюнак краіны баскаў, пададзены ў мэдыях, не адпавядае рэальнасьці. Ёсьць баскі, чыёй жыцьцёвай формулай зьяўляецца слоган культавага нацыяналіста 20-х Сант'яга де Міябэ «Gora Etsauidi et Miera Espagna» («Эскаўдзі, уставай, Гішпанія, памры»). Ёсьць баскі, якія бачаць свой край толькі часткай Гішпаніі. (Дарэчы, у мадрыдзкай эліце непарпарцыйна шмат выходцаў з баскіх правінцыяў). Нарэшце, ёсьць баскі, якія закладуць радзіму за новы «рэно-кліё» або кубік гераніу.

Палітычны гвалт, спажываньне і кар'ерызм там жывуць побач. Для журналістаў, судзьдзяў, палітыкаў і інтэлектуалаў ёсьць спэцыфічны кодэкс паводзінаў. Трэба «фільтраваць базар» і весці сябе адпаведна, каб ня стаць ахвярай тэрарыстаў ЭТА ці мадрыдзкага Цэнтру.

Цудоўнай мадэллю баскага сацыяльнага космасу быў Гернані — спальны прыгарад сусветна вядомага курорту Сан-Сэбасьцяна, дзе адбывалася канфэрэнцыя. Звычайнае соннае мястэчка, якое запаміналася хіба што добрым танным сыдрам. Ужо потым, з французскай прэсы, я даведаўся, што наша Гернані — «гняздо нацыяналізму». Колькі існуе ў Гішпаніі дэмакратыя, столькі за перадвыбарчы сьпіс «Батасуны» тут галасуюць пад 40% выбаршчыкаў. Каб не дапусьціць прыходу да ўлады «батасунаўцаў», усе астатнія партыі складаюць адзін вялікі, ідэйна бязродны блёк. «Аднак не спрабуйце шукаць іх офісы: яны знаходзяцца ў бункерах або хаваюцца на канспіратыўных кватэрах. Інакш малойчыкі з «Jagtaí» (маладэфронтаўцы «Батасуны») закінуць ім у акно кактэйль Молатава». Гэта я вычытаў у мясцовай газэце. Пра тое, што адбываецца на вуліцах гарадка, нам ніхто не распавёў — ні арганіза-

Лёлік Ушкін сярод удзельнікаў маніфэстацыі ў Маюры, якая праводзілася з нагоды Сьвята баскай нацыі.

тары, ні мясцовыя жыхары. А што тут асаблівага? Сэляві.

Адметная кроў

«Хочаш зразумець сутнасьць баскага нацыяналізму — зьвярні ўвагу на паводзіны нацыяналістаў у гішпанскім асяродзьдзі», — параіў мне сябар-каталёнец. Сапраўды прыкольна. Баскі трымаюцца вельмі напружана, быццам увесь час чакаюць падвоху ад «гішпанцаў-акупантаў». Каталёнцы, у адрозьненне ад іх, адкрытыя, жартуюць з «кастыльскіх крывамокаў» і самі гатовыя быць аб'ектамі жартаў (анэкдоты пра іх — гішпанскі аналяг габрэйскіх ці ўкраінскіх).

Адкуль тая закампліксаванасьць? Вытокі баскага нацыяналізму — у традыцыйным вясковым ладзе жыцьця. Гермэтычнасьць баскай камуны захавалася праз стагодзьдзі дзякуючы складанасьці мовы, традыцыям фэадальнай аўтаноміі (фуэрас), байкам аб расавай чысьціні. Цікавы факт: згодна з мэдычным дасьледаваньнямі, у крыві баскаў высокая ступень Rh-адмоўнага фактару. Час ад часу гэта зьяўляецца сур'ёзнай праблемай для шлюбаў баскіх жанчын з гішпанцамі, што заўсёды перашкаджала асыміляцыі тубыльцаў. Міты пра выбраны богам, расава чысты, самакіроўны народ плюс каталіцызм леглі пры канцы XIX ст. у падмурак ідэалігічных распрацовак Сабіна Арана Гоіры і яго партыі нацыяналістаў (ПНБ).

ЭТА ўзьнікла як левая альтэрнатыва праамэрыканскай, пасіўнай у барацьбе з Франка ПНБ. Была пастаўлена пад сумнеў і сабінаўская «чысьціня расы». Ідэйны патрон ЭТА Фэдэрыка Крутвіг** прапанаваў новую мадэль нацыянальнай ідэнтычнасьці: ня кроў, але веданьне

мовы. Баскаў ён прапанаваў лічыць сацыялістычнай нацыяй, якую прыгнятаюць калянізатары з Мадрыду. Аднак большасьць баскаў дагэтуль трымаецца Сабінавай «крэўнае» тэорыі. Паэт Габрыэль Арэсыці ў 60-х пісаў у вершы «Каменьне і зямля»: «Ni hilen naiz / nire arima galguko da, nire askazia galduko da / baina nire aitaren ezterak / irauinen du zitik (Я памру, маё каханьне і мае дзеці загінуць, аднак дом майго бацькі застаецца, дзе быў спачатку)».

Пасьля 11 верасьня ЭТА згубіла свой прэстыж і міжнародную падтрымку. Раней яна адкрыта трэнірвала сваіх баевікоў у Францыі, Альжыры, Нікарагуа, Палестыне. Пасьля 11.09 ніводная краіна не рызыкуе даць ім прытулак. ЭТА — пройздены этап баскага супраціву.

Дзень баска

Сьвята баскай нацыі — Aberi Egu-na — адзначаецца ў апошні дзень Вялікадня. Паводле рытуалу, кожны баск мусіць выправіцца ў няблізкі сьвет — у вёску Маюр на поўначы Навары. У 1522 г. войскі гішпанскай кароны атакавалі непадалёк ад Маюру замак — апошнюю апору Наварскага караляўства, што, як лічаць баскі, было іх першадзяржавай. Памяць пра гераічных абаронцаў маюрскага замку перажыла стагодзьдзі. У 1922 г. мясцовыя ўлады паставілі на месцы цытадэлі абэліск (міні-копію мэмарыялу зь менскай Плошчы перамогі). Штогод каля помніка адбываецца сьвяткаваньне.

Афіцыйная частка мерапрыемства ў Маюры — выступ дэпутатаў, мэра і народных калектываў — заняла дваццаць хвілінаў. Затое піцьцё, сьпелы і танцы на вуліцах вёскі расьцягнуліся на доўгія гадзіны. Тое

ж самае адбылося ў Пульпоне (Ізрун), сталіцы Наварскага караляўства, куды мы выправіліся з Маюру на маніфэстацыю. Калёна дэманстрантаў хуценька, быццам за ёй гнаўся бык, прабегла на цэнтральную плошчу, дзе, заслухаўшы дзьве (!) прамовы (па чатыры хвіліны кожная), растусавалася па барах дэгуставаць алькагольныя напоі і танчыць на вуліцах. Галоўнымі персанажамі танцаў былі маладзёны з пафарбаванымі валасамі і вар'яцкім пірсінгам. Дрыгаючыся з панкамі ў рытме нейкага незразумелага народнага танцу, я ўсьведоміў, у чым сіла супраціву баскаў: у штодзённай творчай сувязі паміж палітыкай і жыцьцём. На баскай мове гэта называецца «Abertzale Sozialista».

Грамады не задушыш

Няма ў краіне баскаў вобласьці сацыяльнай актыўнасьці, куды б не пралезлі незалежнікі: прафсаюзы (LAB), прэса (штодзёньнік «Goga», накладам 50 тыс. асобнікаў), праваабарончы рух («Askatasuna»), маладзёвы рух («Sergi»), экалягічны («Gudariak»). Існуе нават рух за нацыянальную кулінарыю «Txoko», свае вулічныя хуліганы («Carre booko») і нават нацыяналісты-гомаэксуалісты. «Abertzale Sozialista» (сацыялістычныя патрыёты) лічаць, што сувэрэннітэт нацыі зьвязаны не зь дзяржавай, а зь дзейнасьцю грамадзянскіх ініцыятываў.

Праз грамадзкую дзейнасьць нацыяналізм выходзіць у палітычную сфэру. Забарона Батасуны ў лютым як «тэрарыстычнай арганізацыі» толькі ўзьняла нацыяналістычныя настроі. Асабліва гэта тычыцца палітыкаў. Яны відавочна вырашылі падмазацца да электарату «Батасу-

ны», што зьбірае 15% галасоў. Цытую «El Mundo» ад 19 красавіка. Хабіэр Арзалюр, старшыня ПНБ: «Мы знаходзімся з Мадрыдам у стане вайны». Бэгонья Еразі, лідэр сацыялістаў з «Eusko Askatasuna» (EA), партнэр ПНБ па кааліцыі: «Тое, што нас вінавацяць у незалежніцкіх настроях, — найлепшы камплімент для майбартыі». Яшчэ ў верасьні 2002 г. ПНБ прыняла праграму, адпаведна якой краіна баскаў павінна мець у Гішпаніі статус «Асацыяванай вольнай краіны». Дэ-факта гэта адпавядае пункту праграмы KAS 1977 г., за якую столькі змагалася ЭТА.

Ці можна перамагчы баскі трэці сэктар? У прававых рамках дэмакратычнай краіны — немагчыма. Восеньню 2002 г. з Мадрыду прыйшоў загад забараніць сетку бараў «Herrico Taberna», празь якую, быццам, ЭТА адмывае грошы. Загад выканалі. І што? Як быў, гэтак і стаіць у Сан-Сэбасьцяне на вуліцы Kalea Juan Bilbao бар «Herrico Taberna». Як прадвалі там усю незалежніцкую літаратуру, гэтак і ўціохваюць, як зьбіраліся там падазроныя тынэйджэры, гэтак і зьбіраюцца.

Зьмянілася толькі адно. Цяпер кавярня належыць не кампаніі, а індывідуальнаму прадпрымальніку.

Лёлік Ушкін, Сан-Сэбасьцяна—Менск

* Бургаскі працэс — суд над актывістамі ЭТА ў г.Бургасе ў 1970 г., які выклікаў хвалю салідарнасьці зь вязьнямі-баскамі ва ўсім сьвеце.

**Дарэчы, Фэдэрыка Крутвіг з паходжаньня немец. Сярод заснавальнікаў арганізацыі ЭТА большасьць таксама складалі ня баскі, а этнічныя гішпанцы. І яшчэ цікава: амаль усе яны былі студэнтамі эзуціцкага калегіюму.

«Тэатар жывы, і ён мяне ня любіць...»

Прэм'ера Рэспубліканскага тэатру беларускай драматургіі «Каласьнікі» — спектакль тэатральны. Ягоная назва ніяк не звязаная зь якімі-небудзь сэнтымэнтальнымі сялянскімі матывамі, як можа падумаць неабазнаны глядач.

Вядзецца пра тэатральныя каласьнікі, якія робяцца прытулкам для актара Пітэра Ўінтэра, пазбаўленага сваёй улюбёнай ролі караля Ліра. Замест яго караля Ліра з волі рэжысэра грае той, хто раней быў Санта-Клаўсам на дзіцячых ранішніках. Як кажа Пітэр Уінтэр, у параўнаньні з Мэльпамэнай Санта-Клаўс — гэта таксама баство, толькі рангам ніжэйшае. Але знакаміты актэр ня згодны суіснаваць з ім у адным тэатры. І на знак пратэсту супраць рэжысэрскай несправядлівасьці й зьменаў часу Ўінтэр перабіраецца на каласьнікі.

Тут ён будзе граць сваю драму, якая абярнецца для актара трагедыяй. Ператворыцца ў тэатральны прывід драмы. Спэтакль за спэтаклем Уінтэр будзе весяліць з каласьнікоў публіку сваімі скажэнскімі

спэцэфектамі: кідаць на сцэну яйкі, шалупіць, насоўкі, паліваць яе вадой. Прычым усё гэта будзе рабіцца мэтанакіравана й абдуманая, у адпаведнасьці з разьвіцьцём дзеі ўяўных спэтакляў унізе. Спэцэфекты Ўінтэра прызваныя выцягнуць няўдалую, зь яго пункту гледжаньня, гульнію актараў, падштурхнуць іх да самаўдасканаленьня альбо, наадварот, паказаць недарэчнасьць і слабасьць выкананьня.

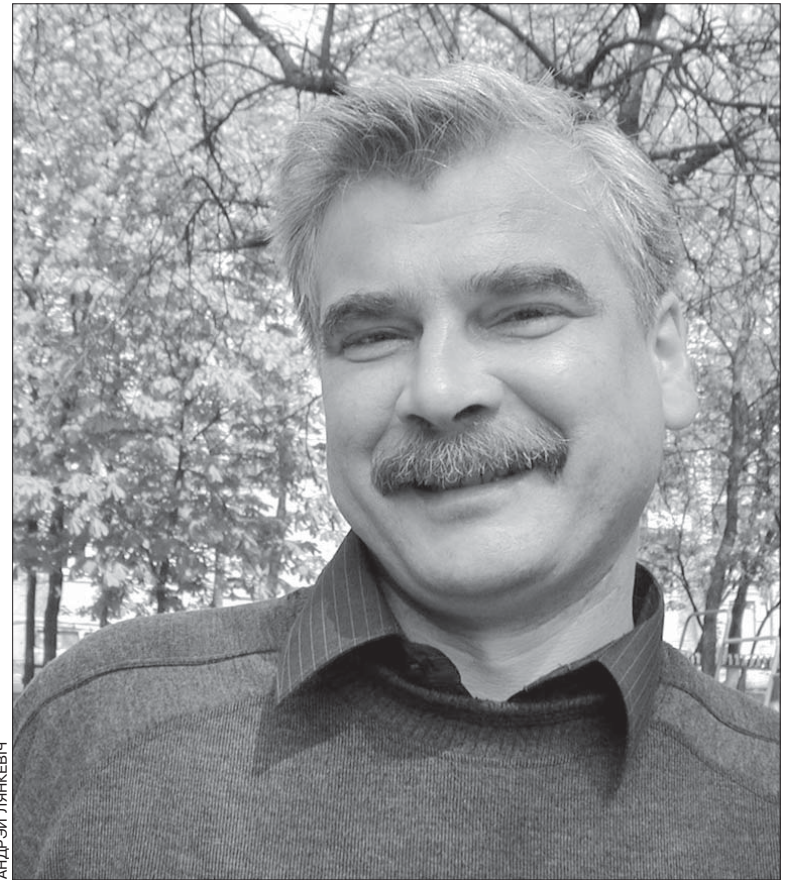
Яго цяжка назваць нанканфармістам і барацьбітом за чысьціню мастацтва. Сьпісаны актэр — закладнік уласнай пыхі, хоць і шчыра адданы тэатру ці, лепей, свайму ўяўленьню пра яго. Пітэр Уінтэр — ня добры й ня дрэнны, ён гэты, якім ён ёсьць. Стары актэр, які замінае ўжо, здаецца, і самому тэатру. Уначы каласьнікі рыпяць, быццам сярдуоць. Для актара гэта робіцца знакам таго, што тэатар жывы й больш яго ня любіць.

Герой Валер'я Кашчэва будзе да болу пазнавальным для людзей тэатру. А яшчэ болей — герайна Галіны Чарнабаевай Магдалена Спрынг

— жонка рэжысэра, партнэрка Ўінтэра па сцэне й па жыцьці. Жанчына ці то дыпляматычная, ці то хітрая; ці то каварная, ці то наўная. Адначасова мэрантыльная й па-дзявочаму альтруістычная. Жанчына-акторка — жыцьцёвая, плястычная — сапраўднае ўпрыгожаньне спэтаклю.

Спэтакль цікавы, насычаны разважаньнямі, жартамі, падзеямі й успамінамі аб іх. Недзе нават перанасычаны, але, магчыма, гэта прыкмета сучаснага мастацтва. Як і тое, што хоць-дзе ружжо зьяўляецца, але не страляе, хоць-дзе страляе, але папярэдне не зьяўляецца, а фінальная страляніна паліцэйскіх выклікае жаданьне крыкнуць «Не вайне!» і кінуцца змагацца за мір.

Пастаноўка Вітаўтаса Грыгалюнаса і Андрэя Шчуцкага (аўтар п'есы) вельмі арыгінальная, як і сцэнаграфія мастачкі Алесі Снапок-Сарокінай. Афармленьне сцэны інтрыгуе, і праз увесь спэтакль хочацца зазірнуць з каласьнікоў уніз, на нябачную сцэну, дзе хаваюцца карані й адгадкі тых падзеяў, што разьвіва-

юцца на хісткіх каласьніках.

Пазытыўны момант на фоне шуканьняў і мігусьні галоўных герояў, што, як кажа Магдалена Спрынг, ператварылі тэатар у багадзельню, — гэта прыклад Эйпрыл, дачкі Ўінтэра (Вераніка Будслаева), і яе каханага — работніка сцэны й ста-

тыста Джэры (безумоўна, камічны Максім Панімачанка), якія ўрэшце падаюцца ў актэры. Калі ўлічыць, што гэтаму паспрыяла нават такая дэталі, як пах кулісаў, нельга не прызнаць, што тэатар — усё ж вялікая сіла.

Марыя Салаўёва

Дзіўны «Джэры»

кіно не для ўсіх

Квадрат Дануты Бічэль

Рэжысэр Гас ван Сант — фігура непрыемная ва ўсіх адносінах. Невавікага росту, з пабітым воспай тварам і запаленымі, заўжды пачырванелымі вачыма. Сваім ардынарным выглядам ён меней за ўсё падобны да галівудзкай знакамітасьці, героя шматлікіх плётак і чутак, якія малююць яго то ўсьмешлівым маўклівым Будам, то загадкавым Сьфінксам, то каварным Мэфістофэлем, але заўсёды — спакуснікам і распусьнікам. Жанчынам рэжысэр не пагражае, затое ўяўляе небяспеку для маладых прыгожых актэраў: ужо больш за дзесяць гадоў ван Сант застаецца адзіным «адкрытым» геям у «вялікім» амэрыканскім кіно.

Тэмы яго фільмаў ад пачатку і да сёньня — складаныя падлеткі, каханьне й сэкс паміж любымі істотамі, прастытуткі, панкі, крыміналы, наркатыкі. Першыя самастойныя творы ван Санта — кароткамэтражныя стужкі — зьнятыя ў сярэдзіне 80-х. Напрыклад, троххвілінны ролік «Мой новы сябра», дзе ван Сант зь фінгалам пад вокам паказвае глядачам фотку голага падлетка й распавядае пра тое, пры якіх абставінах ён атрымаў фінгал. Бюджэты гэтых стужак зрэдку перавышалі 50 баксаў, а рэжысэр толькі марыў пра тое, як будзе атрымаваць грошы за тое, што здымае. І мары спраўдзіліся.

Пропускам ван Санта ў сьвет вялікага кіно стаўся чорна-белы фільм «Mala Noche» («Жудасныя ночы») ў перакладзе з гішпанскай — гісторыя складаных узаемаадносін аўтаномнага амэрыканца Ўолта і двух маладых нелегальных эмігрантаў з Мэксыкі. Карціна сталася гітом сярэдняартыстичнай элітарнай моладзі і зрабіла ван Санта адным з герояў альтэрнатыўнай культуры. Фільм, дзякуючы якому рэжысэра заўважылі галівудзкія кінакампаніі, ніколі ня бачыў вялікага экрану.

Слава і скандалы напаткалі Гаса пасля выхаду ў 1991-м фільму

Мэт Дэйман і Кейсі Эфлек граюць крыху звар'яцелых сяброў

«Маё персанальнае Айдаха», трагічнай love story прынца і жабрака. Спачатку пляткарылі пра тое, што рэжысэр меў сэкс з выканаўцамі галоўных роляў Кіану Рыўзам і Рывэрам Фэніксам. Потым ван Санта вінавацілі ў трагічнай сьмерці Фэнікса ад перадаваньня ў кастрычніку 1993 г. Маўляў, рэжысэр быў для актэра некім кшталту духоўнага бацькі, ведаў пра ягоныя праблемы з наркатыкамі, але нічога не зрабіў, каб выратаваць яго.

Падзеі вакол «Айдаха» выклікалі крызіс, які ван Сант здолеў перамагчы толькі ў 1996-м, выпусьціўшы фільм «Памерці за...». Творы ван Санта канца 1990-х («Разумнік Уіл Хантынг», «У пошуках Форэстэра») сталіся падзеямі ў сусьветным кіно й нават атрымалі пару «Оскараў». Але «Джэры», першы фільм Гаса ў новым тысячагодзьдзі, атрымаўся зусім неподобным да ранейшых працаў.

Мэт Дэйман і Кейсі Эфлек (гэтая актэрская парачка склалася нядаўна,

раней Дэйман аддаваў перавагу старэйшаму з братаў Эфлекаў — Бэну) граюць крыху звар'яцелых сяброў, якія зьбягаюць у пустэлю, каб выпрабаваць на трываласьць адзін аднаго і свае адносіны. Дарэчы, здагадайцеся, якой аднолькавай мянушкай яны называюць адзін аднаго. Спачатку незвычайнае падарожжа падаецца ім цікавай гульнёй, але хутка добры настрой пакідае іх. Хлопцы адчуваюць рызыкаўнасьць сваёй задумы. Яны разумеюць, што пустэля, такая ж прыгожая, як і небясьпечная, паглынае іх.

Прыкладна так на пачатку 2001 г. аўтары сцэнару (тройка Дэйман, Эфлек і ван Сант) выклілі задуму фільму кіраўніцтву студыі «Film-Four». Там зьдзівіліся, але грошай на стужку далі. У Галівудзе яшчэ добра памятаюць пра паўімправізацыйную карціну ван Санта «Разумнік Уіл Хантынг», якая ў 1998-м атрымала «Оскар» за сцэнар, што складалася на здымачнай пляцоўцы.

Здымкі пачаліся ў чэрвені 2001-га ў Аргентыне, а скончыліся праз два месяцы ў Даліне Сьмерці. Прэм'ера ў ЗША адбылася ў лютым 2002 г. «Джэры» пратрымаўся ў амэрыканскім кінапракаце 8 тыдняў, сабраўшы ўсяго 236,3 тыс. даляраў. Няўдачы трэба было чакаць: накіраваўшыся імправізаваць у пустэлю, ван Сант надта далёка адышоў ад мэйнстрыму. Да таго ж, магчыма, сьціскаючы «Джэры» была пазбаўленая значная частка аўдыторыі — падлеткі да 17 гадоў. Не падумаўце чаго, гэта праз абмежаваньні па лексыцы.

Ня трэба казаць, што «Джэры» не набыў сусьветнай вядомасьці. Толькі на пачатку трэцяй дэкады красавіка, больш чым праз год пасля прэм'еры, фільм трапіў у расейскі кінапракат. У Беларусі ж перадапошні твор ван Санта (бо ёсьць ужо й наступны — «Слон») знайсьці складана нават на відэакасэтах.

Павал Сьвярдлоў

У Горадні адчынілася выстава выяўленага мастацтва «Прастора і час Казімера Малевіча», прысьвечаная 125-й гадавіне з дня народзінаў творцы. У абласным цэнтры народнай творчасьці свае працы-прысьвячэньні мастаку прэзэнтуюць народныя майстры Гарадзеншчыны. Побач з вядомымі гарадзенскімі народнымі майстрамі-разьбярамі Міколам Склерам і Алесем Лабуром, мастакамі-самавукамі Васілём Рапаўцом і Аляксеем Хартонакам сваю графіку, прысьвечаную Казімеру Малевічу, выставіў і 10-гадовы Іван Лукашык.

У выставе ўзяла ўдзел і паэтка Данута Бічэль, якая адмыслова да ўгодкаў Казімера Малевіча зьвязала дэкаратыўнае пано з стылізаваным чорным квадратам.

ПМ, Горадня

Канцэрт «Госьціцы»

22 траўня фальклёр-тэатар «Госьціца» пад кіраўніцтвам Ларысы Сімаковіч зьдзівіць новай праграмай «Дух Зямлі», дзе прастора і час праявіць сябе насычаным дзеяньнем, горым вакалам, адмысловай плястыкай. Зацікавіць ня толькі рваньня рытмы і архаічныя пра-галасы новай беларускай «сакральнай вясны» ў этна-балете «Дух Зямлі», але і чыстае гучаньне заходнеэўрапейскай готыкі ў «Танцах Магнацкага двара». Настальгію па 80-х задаволяць незабыўныя гіты «Дарожка», «Пры крайчыку, пры Дунайчыку», «Ой, сакол, сакол».

Канцэрт абудзецца ў Моладзевым тэатры эстрады 22 траўня а 19-й. Квіткі ў касе тэатру ад 14:00 да 19:00 па адрасе: вул. Маскоўская, 18а. Даведкі па т.: 236-66-43, 236-68-43.

Старасьць можна лячыць

Запаволенне працы мозгу ў сталым веку адбываецца празь недахоп нэўраперадавальніка GABA — мазгавога рэчыва, якое дапамагае нэўронам «апрацоўваць» інфармацыю. Амэрыканскія навукоўцы, падобна, знайшлі сродак ад гэтае бяды.

Падчас дасьледаваньня малпам, чый век быў эквівалентны 90 «чалавечым» гадам, увялі адмысловыя рэчывы дзеля падвышэньня ўзроўню GABA. Пасьля гэтага вынікі візуальных тэстаў паддосьледных значна палепшалі й наблізіліся да вынікаў, якія паказвалі іх маладзейшыя суродзічы. Паводле словаў супрацоў-

ніка мэдычнага факультэту Ютаўскага ўнівэрсытэту (ЗША) Одзі Левэнтала, падвышэньне колькасьці GABA супакойвае нэўроны й дапамагае ім «прасейваць» інфармацыю. Мозг нібы «маладзее» на дваццаць гадоў. Гэта азначае, што разумовы адставаньні можна лёгка лекаваць. Клеткі застаюцца на сваім месцы й

функцыянуюць нармальна. Уся праблема ў нэўраперадавальніку.

Чаму ж станючы эфэкт GABA быў вынайздены толькі цяпер? О. Левэнталь кажа, што рэчывы для падвышэньня ўзроўню GABA, кшталту бэнзодыазэпіну, звычайна выкарыстоўваюцца дзеля супакоеньня разумовай дзейнасьці, а не для ейнай стымуляцыі. Таму ніхто раней ня думаў даваць транквілізатары старым, каб дасягнуць адваротнага эфэкту. Але навукоўцы папярэджаюць, што дасьледаваньні зь людзьмі яшчэ не праводзіліся. Цяпер экспэрты вывучаюць узьдзеянне GABA на ўсе вышэйшыя разумовыя функцыі, а каманда Левэнтала падала заяву на патэнтаваньне лекаў ад старасьці.

Чэрві выжылі

Сотні чарвей, што знаходзіліся на касмічным караблі «Калюмбія», перажылі ягоную катастрофу. Чэрві віду Caenorhabditis elegans былі выпраўлены ў космас дзеля

біялягічнага экспэрэменту. Кантэйнеры зь імі знайшлі сярод рэшткаў карабля некалькі тыдняў таму. Калі іх адчынілі, выявілася, што чэрві жывыя.

Ад гашышу могуць памерці тысячы

Няма згоды ў меркаваньнях наконт уплыву марыхуаны на здароўе людзей. Як сьцьвярджае брытанскі мэдычны экспэрт, доўгатэрміновыя наступствы яе рэгулярнага ўжываньня могуць стацца такімі ж небясьпечнымі, як і наступствы паленьня тытуню.

Сёньня ў Вялікай Брытаніі гашыш рэгулярна паліць 3,2 млн. чалавек, а тытунь — 13 мільёнаў. Паленьне тытуню штогод выклікае каля 120 тыс. сьмерцяў праз сардэчныя хваробы, рак лёгкіх ды інш. Аднак дагэтуль не было адназначных доказаў адпаведнага шкоднага ўзьдзеяньня марыхуаны.

Атрымаць іх цяжка, бо шмат хто з аматараў гашышу паліць і тытунь. Дый маштабныя дасьледаваньні сярод людзей, якія прызналіся б у спажываньні нелегальных наркотыкаў, правесіць цяжка. Таму ўрад краіны спрабуе «панізіць» статус гашышу з клясы «В» да клясы «С» — то бок яго ўжываньне заставалася б нелегальным, але за гэта і ў турму не садзілі б. Калі, вядома, няма «дадатковых абставінаў», кшталту паленьня гашышу побач зь дзецьмі.

Аднак прафэсар-таксыколяг Джон Генры зь лёнданскага «Імпэрыял Коледж» сьцьвярджае: калі б доўгатэрміновыя наступствы ад ужываньня гашышу былі такімі ж не-

бясьпечнымі, як ад паленьня тытуню, колькасьць сьмерцяў ад гашышу была б значна большая. Калі ад цыгарэтаў штогод памірае 120 тыс. чалавек з 13 мільёнаў, дык з 3,2 млн. чалавек, якія ўжываюць гашыш, штогод памірае б 30 тысячаў. Але нават невялікая колькасьць сьмерцяў дазваляе лічыць гашыш пагрозай здароўю. Хоць «дозы» гашышу значна меншыя, патэнцыйная небясьпека ад кожнай «зацяжкі» вышэйшая. Падчас спажываньня гашышу і тытуню выдзяляюцца каля чатырох тысячаў ідэнтычных хімічных рэчываў.

Прагнозы адносна колькасьці сьмерцяў ад гашышу няпэўныя і таму, што пакуль невядома, ці працягне сёньняшняе моладзь рэгулярна паліць гашыш у больш сталым веку. Калі не, дык тэрэтычна рызыка заўчаснай сьмерці значна зьнізіцца. Таксама як аматары тытуню могуць зьнізіць рызыку захворваньня на рак, кінуўшы паліць да сярэдняга веку.

Айнштайн, Ньютан і аўтызм

Экспэрт з Кембрыдзкага ўнівэрсытэту Бэйран-Коўэн разам з матэматыкам Іаанам Джэймзам з Оксфардзкага ўнівэрсытэту вывучалі рысы характару Ньютана й Айнштайна з мэтай выявіць тры ключавыя сымптомы сьмандру Аспэрджэра (формы аўтызму, якая не выклікае цяжкасьцяў падчас вучэньня): празьмерная захопленасьць чымсьці, цяжкасьці ў сацыяльных зносінах і праблемы ў камунікацыі.

Выпадак Ньютана можна назваць клясычным. Ён амаль не размаўляў, захапляўся сваёй працай так, што забываўся нават пад'есьці, кепска ставіўся да сваіх нешматлікіх сяброў. Калі нават ніхто не прыходзіў на ягоныя лекцыі, ён усё адно мог чытаць іх у абсалютна пустой залі. У 50 гадоў зь ім здарыўся нервовы зрыў, ён пакутаваў ад дэпрэсійных і паранідальных станаў.

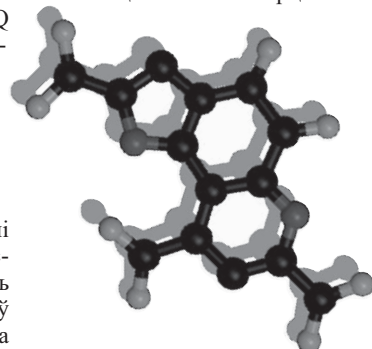
Айнштайн таксама ў дзяцінстве аддаваў перавагу адзіноце й пастаянна паўтараў адныя й тыя ж сказы, пакуль яму ня споўнілася сем гадоў. Як лічыць Бэйран-Коўэн, хоць вучоны і меў блізкіх сяброў, круціў рамамы ды займаўся палітыкай, у яго прысутнічалі прыкметы сьмандру Аспэрджэра.

Псыхіятар з Каліфарнійскага ўнівэрсытэту (Сан-Францыска) Глен Эліят трымаецца супрацьлеглага меркаваньня. Паводле ягоных словаў, дакладнага дыягназу на аснове біяграфічных зьвестак паставіць нельга. Любы ўчынак можна інтэрпрэтаваць па-рознаму. Да таго ж, у Айнштайна было выдатнае пачуцьцё гумару, а гэтага ў людзей з сьмандрам Аспэрджэра ніколі не назіралася.

Вітамін шматдзетнасьці

Японскія навукоўцы адкрылі новы вітамін, названы PQQ. Пра гэта паведаміў прафэсар Такафумі Ката. Гэта першае адкрыцьцё новага вітаміну (дакладней, вітаміннай групы) за апошнія 55 гадоў; PQQ — чатырнаццаты сярод вядомых навуцы вітамінаў. Само рэчыва PQQ (pyrroloquinoline quinone) было сьінтэзаванае з расьлінных субстратаў яшчэ ў 1979 г., але высветліць, што яно зьяўляецца вітамінам, удалося толькі нядаўна. Экспэрты мэнтавалі на мышах, з рацыёну якіх былі амаль цалкам выключаныя прадукты, што ўтрымлівалі PQQ. З часам паддосьледныя перасталі пладзіцца, у іх пачала вылазіць поўсьць. На думку навукоўцаў, і ў чалавечым арганізьме PQQ можа

ўплываць на рэпрадуктыўныя функцыі. Як паведамілі японскія навукоўцы, найбольш PQQ утрымліваюць скісьля соевыя бабы — традыцыйная японская страва. Багата новага вітаміну ў ківі, папаі, зялёнай гарбаце і зялёным перцы.

Алькагольныя мабільнікі

Хутка мабільныя тэлефоны і партатыўныя кампутары змогуць працаваць на гарэццы. Амэрыканскія навукоўцы з унівэрсытэту ў Сан-Люісе (Місуры) распрацавалі электрахімічны генэратар, дзе галоўным рэагентам зьяўляецца алькаголь. Ужо прайшлі першыя паспяховае выпрабаваньні — у якасьці «паліва» ўжываліся гарэлка, джын, віскі і нават моцнае піва. Асновай новага генэратару зьяўляецца порысты палімер, прапітаны асаблівымі фэрмэнтамі, што раскладаюць алькаголь і выпрацоўваюць пры гэтым электрычны ток.

Як падмануць калібры

Птушкамі лёгка маніпуляваць з дапамогай мэтадаў, якія прымяняюцца ў супермаркетах.

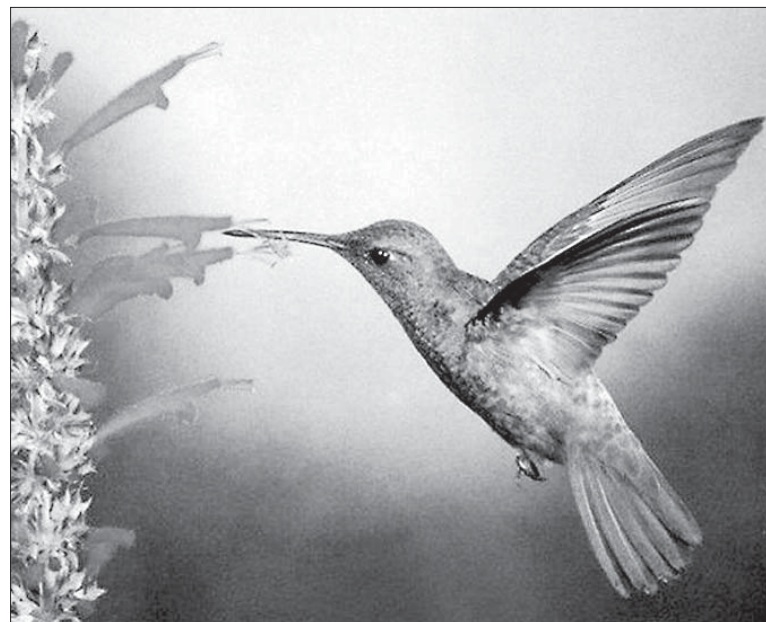
Правільнае разьмяшчэньне прадуктаў у крамах лічыцца сапраўднай навукай. Адна з тактыкаў, якія там выкарыстоўваюцца, — разьмяшчэньне кідкага «спакусьлівага» прадукту проста побач з тымі рэчамі, якія трэба прадаць. Такім чынам падвышаецца прыцягальнасьць патрэбнага брэнду, і ўзровень продажаў падвышаецца.

Каманда дасьледчыкаў з унівэрсытэту Ньюкасла (Вялікабрытанія) назірае за паводзінамі дванаццаці птушак калібры, што жывуць у каньдзкіх Скалістых гарах. Птушкі харчуюцца нэктарам з кветак у сваёй даліне й мусяць рабіць гэта амаль

безь перапынку з прычыны хуткага абмену рэчываў. Звычайна яны прылятаюць у адно й тое ж месца.

Дасьледчыкі зрабілі клямбу з штучных кветак, якія ўтрымлівалі цукровую рашчыну рознай канцэнтрацыі, і пасадзілі туды спэцыяльную «спакусальную» кветку, якая прыцягвала калібры. У звычайных абставінах птушкі б скіраваліся туды, дзе больш нэктару, але яны пачалі піць з усіх кветак вакол «спакусьніцы», незалежна ад колькасьці цукровага раствору ў іх.

Гэты досьвед можа выкарыстоўвацца дзеля захаваньня й абароны пэўных відаў расьлінаў. Калібры адыгрываюць важную ролю ў апыленьні, таму прымяньне адмысловых «спакусьлівых» відаў можа падвысіць прыцягальнасьць патрэбных кветак і дапамагчы іх захаваньню.

Сяргей Дубавец

Напрыканцы мінулага стагоддзя ў беларускай літаратуры адбыўся разварот на 180 градусаў — ад ідэалізаванага «абялення» рэчаіснасці, як сказалі б цяпер, да яе «ачарнення», як сказалі б тады. На змену канонам сацыялістычнага рэалізму, між якіх галоўнымі былі завышаная і тэндэнцыйная гераізацыя, фальшаваньне фактаў гісторыі і ружовы аптымізм, прыйшла літаратура, у якой зусім ня стала герояў, а былі толькі ахвяры і каты, у якой праўда савецкага часу паказвалася самай змрочнай сваёй знаніцай, у якой запанаваў дух поўнай безвыходнасці і безнадзейнасці. Найлепшыя праявіліся творы 1990-х, што выйшлі з-пад пяра Алеся Адамовіча, Вячаслава Адамчыка, Васіля Быкава ды іншых праявіўцаў, — менавіта такія. Яны ня тое што трагеды, задуманыя, каб выклікаць катарсыс. Яны кажучь, што катарсысу няма. Гэтыя творы ўжо — клясыка насядзяга часу, але нельга сказаць, што ў гэтых канонаў ёсьць перспэктыва. «Ачарненне» стала сымэтрычным адказам на савецкае «абяленне». І гэты адказ прагучаў. Сымбальна закрыла гэтую тэму новая кніга Вячаслава Адамчыка. Яна, нібы Post Scriptum, наўздагон падводзіць рысу літаратуры безвыходнасці.

Адначасова гэта Post Scriptum жыцьця і творчасці пісьменьніка. У ёй сабраныя некалькі апошніх апавяданняў; крыху ўспамінаў — найбольш істотных, як на сённяшні дзень; сфармуляванае жыцьцёвае крэда — таксама ў сваёй апошняй рэдакцыі, без самацэнзуры і недагаворака, абывіцьця без якіх раней было немагчыма. Завяршаецца выданьне дадаткам — занатоўкамі сына, Адама Глэбуса, пра бацьку і маці.

Зусім зграбнае, густоўнае выданьне, такія звычайна прачытваюцца за пару гадзін, а потым неаднойчы здамаюцца з паліцы, не дзеля ўдакладнення фактаў, як энцыклапедыі, а як даведнікі настрою — дзеля праверкі трыбушчасці ўласнага крэда. Кніга пераканаўчая, бо за ёй стаіць усё жыцьцё чалавека, які здолеў і намала зразумець і распавесці пра гэта. Звычайна такія выданьні добра надаюцца як арыенціры ў пару станаўленьня. Як для самога Адамчыка вызначальнымі сталі кнігі Антона Луцкевіча і Адама Станкевіча. Цяпер іншы час, іншыя паліграфічныя магчымасці, і, мабыць, менавіта так, як гэты Адамчыкаў зборнік, мусіць выглядаць сёння кніга, што выклікае да сябе гэткае ж стаўленьне, як некалі — заходнебеларускія брашурны «Адбітае жыцьцё» альбо «Беларуская мова ў сьвятынях». Гэта выданьне, за якім стаяць простыя матывацыі. Аўтар «Чужой бацькаўшчыны» пакінуў сьвет крыху больш за год таму, і ягоныя сыны выдалі ягоную апошнюю кнігу.

Гаворачы пра матывацыі, маю на ўвазе тое, што сёння за новай кнігай, як правіла, збіраецца цэлая хмара людзкіх дачыненняў — фінансавых, маральных, сытуацыйных, — і гэтая хмара іншы раз затуляе сабою «простыя словы, простыя рэчы». Скажам, многія кнігі выходзяць у сьвет толькі таму, што на іх знаходзіцца фінансаваньне, а не таму, што яны, кнігі, ёсьць і ўжо ў гэтым дастаткова іхная вартасць.

З уражаньняў ад прачытанага ў Вячаслава Адамчыка вазьму толькі адно, якое міжволі падказвае аўтар, але тычыцца якое, бадай, усёй сучаснай літаратуры. Жорстка праўда мінулавай вайны (а цяпер гэта ўжо зусім ня нашы і немцы, гэта найчасцей якраз нашы і нашы, што забіваюць адны адных) і фаталізм, безвыходнасць сытуацыяў, непазьбежнасць трагічнага канца. або — нашы як абсалютныя ахвяры і тыя як абсалютныя каты.

Поўная і абсалютная непазьбежнасць пагібелі пэрсанажа ў пісьменьнікаў старэйшага пакаленьня

тлумачыцца іхным уласным лёсам, які прывучыў заўсёды спадзявацца на горшае, у якое б лепшае ты пры гэтым ні верыў. Гэта прышчэпленая вясковымыхаваньнем боязь суроку, якая пасыла сотні разоў пацвярджаецца ў самых розных сытуацыях ды эпоздах біяграфіяў нашых аўтараў.

Мне думаецца, што ў новым, XXI стагоддзі так пісаць ня будзе ўжо ніхто й ніколі. Мастацкая літаратура ня можа не паказваць выйсця і быць пазбаўленай хоць якога пазытыву.

Сапраўды, яшчэ колькі гадоў таму было важна сказаць праўду гісторыі, праўду фактаў, прыўнесці яе ў абсягі прыгожага пісьменства. Пра тое, як савецкія партызаны нішчылі бязьвінных людзей, як русіфікатары забівалі беларусаў, як беларусы аказаліся нацкаванымі на беларусаў, ня могуць зразумець адны адных. А галоўнае — пра тое, што для беларусаў мінулая вайна ні зь якога боку не была сваёй. Суб'екты вайны — людзі са зброяй — нідзі й ніколі не прадстаўлялі нашых нацыянальных інтарэсаў. Беларусы маглі ствараць пад немцамі школы, разумеючы, што вайна — вайною, але новае пакаленьне ня мусіць расьці без адукацыі. І адразу рабіліся аб'ектам партызанскіх набегаў...

Уцёкі ад сапраўснасці хлусыні настолькі адчайныя і рашучыя, што абяргаюцца ўцёкамі ад мастацкага вымыслу як такога. П'яная свабода выказваньня ўсяго, што было забаронена ўчора, змушае сыпшацца прагаварыць самае галоўнае. Але пры гэтым прыгожае пісьменства пачынае выглядаць як палова цэлага. Прасьцей кажучы, у ім бракуе пазытыўнае інтанацыі.

Нехта скажа: ці ня гэтак было ў пару сацыялістычнага рэалізму, калі крытыка патрабавала станаўчага героя, а калі не знаходзіла яго, кляўміла творы як упадніцкія ці абстрактна гуманістычныя. Але гэта ня так. Гаворка ідзе не пра асноўны прынцып сапраўднасці — канфлікт добрага зь лепшым. Гаворка ідзе пра канфлікт добра і зла. Што да твораў, пра якія мы гаворым сёння, дык зло ў іх — усёмагучае, непазьбежнае і безальтэрнатыўнае, фатальнае. А дабро цалкам бездапаможнае, асуджанае, бадай ніякае.

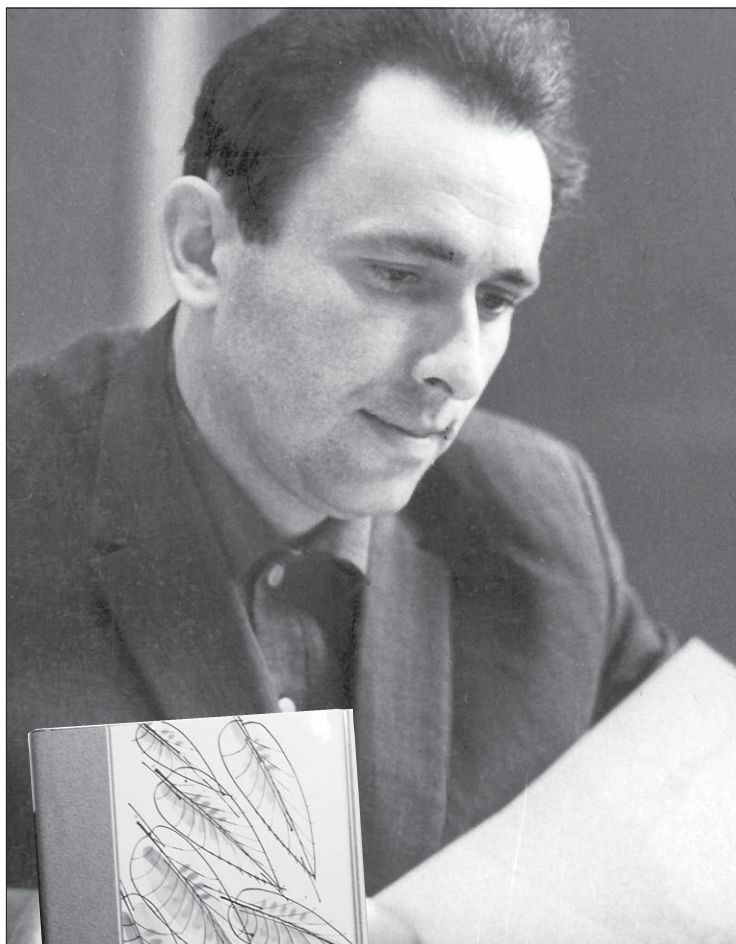
Адчуванне сьвятылі ў канцы тунэлю зусім неабходнае на прачытанні мастацкага твору. Яно бывае вельмі рознае. Бывае радаснае, бывае крытычнае — калі ты гатовы аспрэчыць пісьменьніка, бывае канструктыўнае — калі бачыш, як усё мусіць складацца далей, каб было найлепей. Такое адчуваньне і даюць пазытыўныя героі, калізі, нават проста настроі. Цяжка адкладаць кнігу зь цёмным пачуцьцём безвыходнасці і безнадзейнасці гэтага жыцьця і сьвету.

Адказам на завышаную і несправядліваю гераізацыю савецкае літаратуры, у літаратуры безнадзейнасці стала поўная адсутнасць героя. Замест яго тут — пэрсанажы: актыўныя і дужыя каты ды іх бездапаможныя ахвяры. Ахвяры праходзяць усё колы зямнога пекла і гінуць або прападаюць бязь вестак. Як тая Вэнэра, якой Алякс Адамовіч прысьвяціў аповесць, урэшце назаўсёды знікае недзе ў ГУЛАГу. Бяссьледна.

За час расповеду-падарожжа ў гэтым вузкім і доўгім шэрабэтонным калідоры Вэнэрынага лёсу не сустракаецца ані намёку, ані водбліску, ані атожылку хоць нейкай альтэрнатывы. Аўтар падкрэсьлівае, што тады, за Сталіным, у лёсе нармальнага, пазытыўнага чалавека нікай альтэрнатывы быць не магло. Ягоны лёс — перад вайною, у вайну і пасля вайны — фатальны. Вось гэты фатальны асінавы кол Адамовіч і заганяе наўздагон у самае сэрца савецкага ладу.

У Васіля Быкава ў 90-я гады, хоць бы і ў «Ваўчынай яме», такі самы асінавы кол забіваецца ўжо ў постававецкую рэальнасць. Ня можа быць альтэрнатывы пакутам і пагібелі

Без Надзеі

Вячаслаў Адамчык. Нязрушаны камень. — Менск: Сучасны літаратар, 2002.

пэрсанажаў, пакуль не абраная альтэрнатыва гэтаму ладу.

Можна ўгледзець тут і старыя беларускія літаратурныя традыцыі — яшчэ ад Багдановіча і Купалы: цёмны народ, забраны край, кат на троне... Але Купалавы вершы мусілі выклікаць катарсыс. А ў аўтараў літаратуры безнадзейнасці атрымаліся дарожныя знакі бяды на фатальнай пучывіне нацыянальнага лёсу. І адзінае пачуцьцё, якое выносіць чытач, адзінае палётка: Божа, як добра, што нас там і ў той час не было! Гэта ў тым выпадку, калі безнадзёга ня едзе з вамі побач у адным вагоне мэтро...

У адрозьненне ад Адамовіча і Быкава, Адамчык — толькі прафэсійны пісьменьнік, а ня нехта большы — не палітык і не духоўны лідэр нацыі. Таму нейкія нават фармальныя законы рамяства змагаюцца ў яго з поўнай безнадзёгай, — праўда, малаэфэктўна.

Першае ж апавяданьне ў ягонай кнізе — «Прылёт кажана» — зь першых радкоў вышчуе змрочны працяк: «Іх было пяцёра, сьмярдзючых ад тытуно і самагоннага перагару дужых мужчын, на яе адну, кволю,

несправядлівасці і гвалту?»

Але ўстаноўка на безнадзейнасць перамагае. У тым жыцьці — кажа аўтар — было месца толькі для фатальнага канца. А было тое за нямецкай партызанай — тую маладзенькую настаўніцу беларускай пачатковай школы згвалтавалі і забілі. Фармальна — бо школа дзейнічала пад нямецкай уладай, а ў глыбіні душы — ад нянавісьці да ўсяго беларускага.

Вось і ўся навіда. Зрэшты, ня ўся. Як прафэсійны літаратар, Адамчык абачліва назваў яе «недапісанай навідай» — тую маладзенькую настаўніцу беларускай пачатковай школы згвалтавалі і забілі. Фармальна — бо школа дзейнічала пад нямецкай уладай, а ў глыбіні душы — ад нянавісьці да ўсяго беларускага.

Як прафэсійны літаратар, Адамчык абачліва назваў яе «недапісанай навідай» — тую маладзенькую настаўніцу беларускай пачатковай школы згвалтавалі і забілі. Фармальна — бо школа дзейнічала пад нямецкай уладай, а ў глыбіні душы — ад нянавісьці да ўсяго беларускага.

Фатальнасць зыходу апаноўвае творцу і выходзіць за межы вайнага часу, пашыраецца і на творы пра сённяшні дзень. Таму мы і гаворым пра безнадзейнасць не як пра тэму, а як пра мэтад.

Вось стары эмігрант прыяжджае на адведкі ў родную вёску і не знаходзіць тут зусім нікога і нічога, што па-добраму нагадала б пра дзяцінства. Хіба што камень-валун, які раней ляжаў пасярод поля, а цяпер апынуўся — на тым самым месцы — пасярод лесу. А яшчэ сустракаецца эмігранту такі самы дзед, які яго моцна пакрыўдзіў у маладосці. Ну што, давай хоць перад сьмерцю памірымся?.. Не, не прайшла крыўда. Цяпер ужо ня пройдзе ніколі. Наадварот, яна толькі зацвярдзела з гадамі. Вось і ўсё, што знайшоў эмігрант на радзіме, — сваю крыўду, непакінуў, як той камень.

А вось былы вясковец, а цяпер менскі бомж, які перабіваецца на падабраных бутэльках і ўрэшце зусім выпадкова гіне ад амонаўскіх пабоў на апазыцыйнай дэманстрацыі. Тут выпадковасць толькі падкрэсьлівае фатальны канец. Безвыходнасць і безнадзейнасць апаноўваюць увесь сьвет — вёску, горад,

Творы ляўрэатаў Конкурсу маладых літаратараў імя Натальі Арсеньневай

Анатоль ІВАШЧАНКА

вясной усюды знаходжу
згубленыя радкі
словы
літары
якіх не заўважаў пад сьнегам

А здараецца, б'юцца браты
І без вайны.

Дурань ведае — лепей зь сіламі,
Чымсь бязь сіл.
І каровы бываюць з крыламі,
І анёлы бываюць бяз крыл.

Ноччу я
Лічыў зоры.
Іх ужо больш,
Чым было ўчора,
Калі пад небам я спаў.
Але яшчэ покуль мала,
Каб падлічыць словы,
Што я табе не сказаў
І што ты мне
Не сказала.
Я гатовы.

накладаюцца новыя імёны
запісваюцца новыя назовы
слой за слоём
паўзверху старых...
мы палімпсесты
і хто цяпер скажа
калі была тая *tabula rasa*

Вольга КАЛЕНІК

Зь віленскіх мрояў

лябірынт не вяртае рэха
на крыжах павісае неба
ў ім пяцля
для гузіка сонца
незашпіленая прастора
разьдзімаецца
хваляй дахаў
так расколіны ў цэгле двароў
за бліскучы фасад
моляцца

Глеб ЛАБАДЗЕНКА

І каровы бываюць з крыламі —
Адна на мільён.
Дзеўкі ўсе здаюцца мілымі,
Ды на ўсіх ня хопіць дзён.

Жменю часу не схаваеш ты
Сабе ў штаны.

Кацярына МАРГОЛЬ

...гэй, прачніся!
Сёньня я жвавая!
Сёньня я болей, чым проста
Малочнае выпарэньне...
Сёньня на флейце — я!
У пераходах — я!
З вачыма пакрыўджанага ваўчаныці — я!

АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

Шукаю цябе на гарачым попеле...
Гэй, прачніся!

Сэрцаў няма
Сэрцаў
Сэрцаў
Сэрцы зьбеглі на перапынкі
Крылцы вуліц
Нябёсаў дзверцы
Балючыя стрэмкі ў скронях
будынкаў...

Вальжина МОРТ

На ўсім чым магла я вузлы завязала
Без вузла толькі шыя мая і самота
Птушкі сурочылі неба і неба лізала
Пер'е аблокаў да белай ікоты

Зноў папруса з табой не любіць свае
словы
Свае думкі працягваць у іголчына вушка
З пункту А ў пункт Б не ідзе ні халеры
Усьміхайся аднак — раптам вылеціць
птушка

Быццам бы караблі зь цёмнай гавані
Рукі выходзяць з кішэняў
І праводзяць працэс пагашэньня
сустрэч

Канвэртацыю думак
Я шукаю галіну
Мне вузел вязаць ёсьць патрэба

Мабыць

Я скіну цябе зь дзвятага неба
А я скіну цябе з восьмага неба
А я скіну цябе зь сёмага неба

Скідай...

Сяргей ПРЫЛУЦКІ

Рандэву з краявідам

Ад ранку, калі на Міцкевіча
лістота, павольна і велічна,
нібы самагубца з даху ці
коміна, падае ўніз,

віжую, як людзі з торбамі,
двухгорбыя і аднагорбыя,
напружана крочаць натоўпамі
ў рабочы свой парадыз.

Міма самотных нарыкаў,
сьвятлафораў, сьметніц, ліхтарыкаў
на свае гіганцкія фабрыкі
няведама для чаго.

Не хапае ім, бач, арганікі.
Насалілі ім, бач, батанікі.
Усё карціць пабачыць Салёнікі,
Рым, Парыж і вяршыні гор.

Хоць ня ведаюць ні арабскае,
ні японскае, ні гішпанскае,
ні ангельскае, ні нямецкае.
Толькі «*топеу*» і «*fuck*».

Выдумляюць якіясь канструкцыі,
вырабляюць у ложках фрыкцыі,
песьцяць комплексы і амбіцыі,
пераблытаўшы «густ» і «смак».

Нехта звыкла капае гароды,
росьціць дзетак нязнанай пароды,
мацярыцца на ўладу й багоў ды
задуманна чэша пупок.

«Пераспала з Ільём у амбары».
«Дзе вы бралі крупу?» — «На
базары».
«Кажуць, хутка тут будуць татары».
Местачкова-сялянскі лубок.

Я ж ад верасьня і да верасьня
бесклапотна блукаю па беразе,
пазіраю ў ваду, куды ўлезеш ды
й ня вылезеш больш.

На абодвух бульварах прасторных,
у дварох пастарэлых і хворых,
дзе ўсе дрэвы прынялі пострыг,
ты як вош.

Назіраеш, бяздушны патрыцый,
як наўкола лайно іскрыцца.
І матыў зьніакуль бярэцца,
як у злудзея нож.

Віка ТРЭНАС

Рух часу

Апошнія хвіліны сьцякаюць па маіх
скронях.
Упершыню адчуваю, як рух валодае
часам.

Вершаваная ржа пануе ў срэбных
мроях.

Мяне зразумець складана.
Застанься са мною сам-насам.
Магчыма, боль дадасць моцы тваім
дыстрафічным крылам.

Шчырым пафігізмам прасякнутая
іронія

Вымушае мой фатаздымак
пакрывацца сумам і пылам.

Апошнія хвіліны сьцякаюць па маіх
скронях.

Паданьне

У прыгожай краіне, створанай з пылу і
бруду,
Дзе, як кажуць паданьні, сыходзіцца
клінам наш сьвет,
Не бывае ніколі ні сьвятаў, ні казачных
цудаў,
Але дзіва — там кожны жабрак і там
кожны паэт.
Вершы паляць, як восенню лісьце,
попел робіць імгненне,
А з імгненняў разьлюшаны вецер
складае гады.
Праз стагодзьдзі блукаюць паэтаў
ледзь бачныя цені.
Словы лісьцем барвовым на зямлі
пакідаюць сьляды.

Аляксей ЧУБАТ

Хруснула;
Пад цяжкую стोलю падэшвы
Патрапіў;
Ён бег, шаргаецу па асфальце,
Ён быў басанож,
Спадзяваўся на добры погляд,
Хаця б на маўчаньне;
Пажоўклы клянковы лісток.

Закаханыя ў сьнег

Яны любяць гуляць па гурбах
І правальвацца па пояс,
Выцягваць адно аднаго,
Сьмяяцца халодным паветрам,
Кідаць камякамі сьнегу.

Яны закаханыя ў сьнег.

Юлія ШАСТАК

Зоркі ліхтароў.
Вечарам горад думае,
Што ён — неба.

Хай будзе ўзброены лірнік ліраю,
Адною ліраю і толькі ліраю,
Хай вой ніколі ня ўбачыць сьмерці,
Хай больш ніколі ня плачуць дзеці,
Хай над зямлёю маёю мірнаю
Узьдзе сонца,
і Бог — у сьвеце...

Фіналістаў конкурсу імя Натальі Арсеньневай фатаграфавалі Глеб Лабадзенка

